

פרשת

הלל צייטלין

77.15

№ 6

רבי נחמן מברסלב

חייו ותורתו.

ספר ראשון.

הוצאת ודובנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים תש"ע

המחיר 30 קא"ש.

ורשה, תר"ע.

הספר השני, "שפת הנזירים" מאת רבי
 סוכה, חלק ב', לא בעד,
 אית' מחנך על השבועות
 חידושים נהגים, בדי.
 מסוד הסוד.

174.15.

הוצאת ספרות.

רבי נחמן מברסלב

חיו ותורתו.

סאת

הלל צייטלין.

ספר ראשון

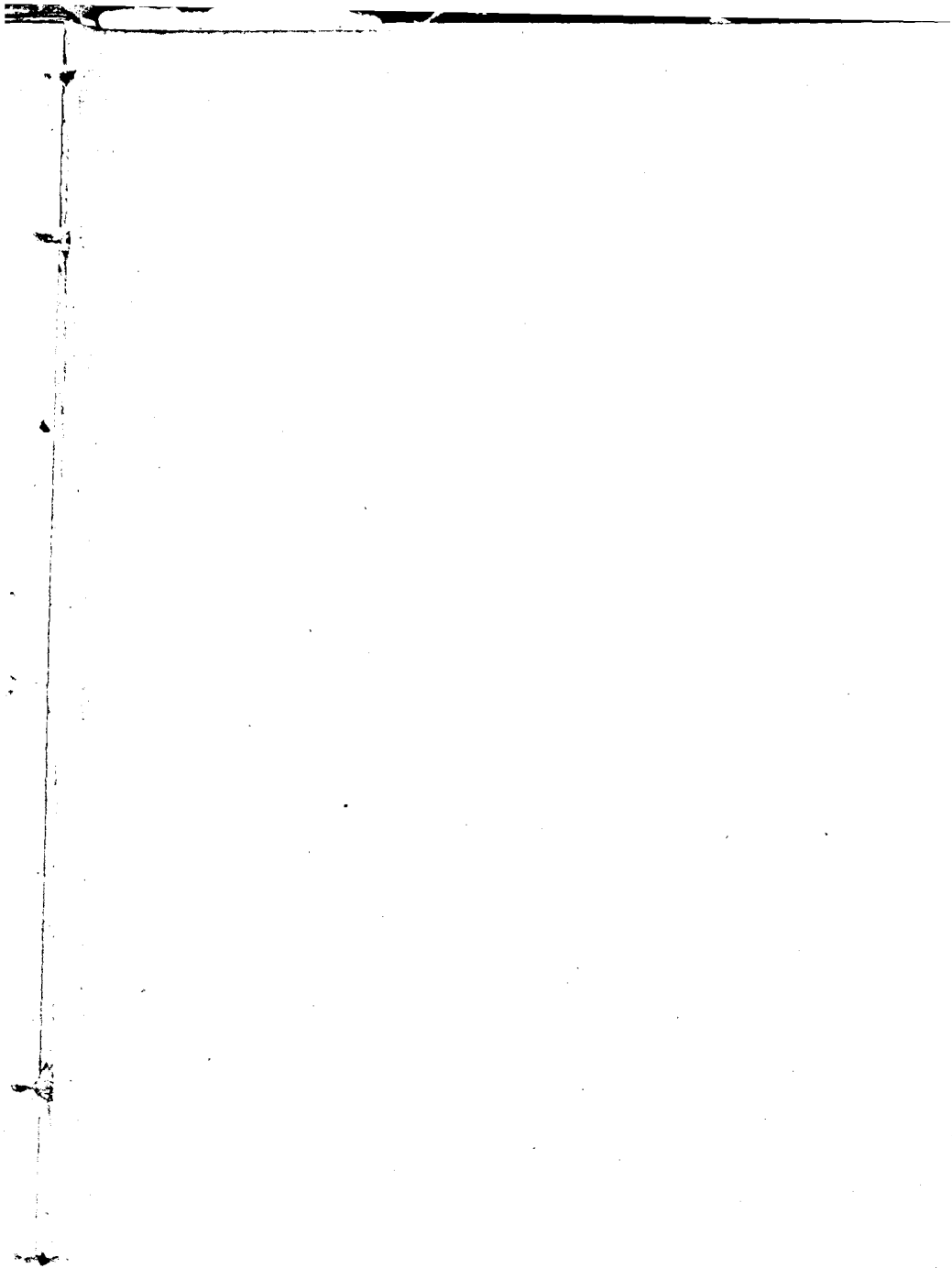

ירשה תר"ע.

РАВИ НАХМАНЪ МИВРЕСЛАВЪ

соч **ЦЕЙТЛИНА.**

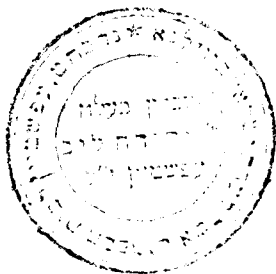
Инографіи „Глицефра“ Павловск 40.

רבי נחמן מברסלב.

הספר הזה, שאנו נותנים כזה לפני הקוראים, אין לו כל שייכות
אל ספר „ההסודות“ של המחבר הזה. בספר ההוא יבא גם כן
מאמר מיוחד על דבר רבי נחמן ושימתו, אבל שם יבא הכל בקיצור,
רק כדי הכלטת הקיים המיוחדים של ההסודות הברסלבית והצטרפותם
לתמונה השלמה של ההסודות בכלל, ופה ידובר בפרטות על דבר
חיינו ותורתו של האיש הנפלא הזה.

א

סעם אתה אמר רבי נחמן לתלמידיו: „מהנגלה שלי אין אתם צריכים ללמוד, אף על פי שאני על פי רוב בעצבות אין אתם צריכים ללמד מזה“ (1). מי שהודיר תמיד על השמחה, מי שצוה תמיד להתרחק מיגוני העצב בתכלית הריחוק, מי שאמר תמיד שדממה שחורה מכאה לירי כפירה ולידי ההגורים רעים, מי שלמד ש„עיקר העליות והירידות של האדם הוא כפי השמחה בו יתברך“ היה בעצמו מלא יגון ועגן כסה את פניו היפים.

ברצות רבי נחמן להסביר לתלמידיו סבת יגונו אמר להם, שהוא דולך במקום שממה ועליו לקצץ אילנות הגדלים שמה זה אלפי שנים, לקצץ ולהזור לקצץ עד שתהא הדרך שם כבושה לזבים... ויש אשר הסביר להם, שתוגתו הפנימית באה לו בירושה מזונו הבעי"ש והבעש"ט הוא ממשפחת הוד המלך עייה ישעק תמיד להי מלב נשבר ונדכה.

דולך היה הצדיק מברסלב בין בני-אדם כאכל בין החתנים, כי דמיונו החזק צייר לפניו את כל הרעות והיסורים, אשר יסבל כל איש ואיש מיום הולדו ועד יום מותו. הוא לא יכל לשכות אף רגע. שכל שמחת בני-אדם רק לרגעים וכל ימי חייהם מלאים צרות ואנדות, אסינות ופגעים.

„כל בני העולם — אמר רבי נחמן לתלמידיו. — מלאים יסורים ופגעים, ואפילו הגבירים הגדולים והשרים כלם מלאים כעם ומכאובים ומלאים טרדות ודאגות ועצבות ויגון ואנחה תמיד. כל אחר יש לו יסורים מיוחדים, אפילו מי שנדמה שיש לו כל תענוגים: עושר ונכסים וארמנות גדולות וכלים נפלאים ותכשיטים וסגולות מלכים — אם נסתכל בו היטב הוא גם כן מלא כעם ומכאובים הרבה תמיד

רבי נחמן מברסלב.

בכמה מיני אופנים וענינים³).

ואת השקפתו הבהירה על רוב הצער שנעולם הוא מביע בהתול
מר ושטן מאד: „הנה הכל אומרים שיש עולם הזה ועולם הבא, והנה
עולם הבא את מאמינים שיש עולם הבא, אפשר שיש גם עולם הזה
באיוה עולם, כי בכאן נראה שהוא גיהנם⁴).

העולם שלפנינו בכל השוקותיו ושאיפותיו, הנאותו ותענוגותיו,
מלחמותיו ונצחונותיו, שאנו והמונו, עמלו ועבודתו הוא רק עמק
הבכא, צער בל קץ וגבול.

ומה היא הטובה אשר הביאה ההשתלמות הרבה, ההכמה וההשמלה,
הגמוסים היפים, המתניקה היפה אם גם עתה נשפך דם אדם כמים
בעה כל הבל אדמה וכל דבר קטן?

„הם הנמים גדלים – היה אומר – והם הושבי ס והקרים
בחכמתם אך לעשות כל-דיון נפלא שיוכל להרוג אלפי נשמות
בפעם אחת⁵...“

ונוסף על הצער הרגיל ישנו גם צער רוחני הגדול הרבה מן
הצער הרגיל: במדה שאדם גדול יותר ברוח גם צערו גדול ויסוריו
רבים יותר.

ואף על פי שלא חדל רבי נחמן לדורות, כי חיי המאמץ האמתי
הם בכהונת „טוב לב משהה תמיד“, שהוא חי חיים טובים, לפי
שהוא מקבל באהבה כל העובר עליו ונוטח בה הטוב והמטיב, בכל
זאת הדברים אמרים בנוגע למאמינים פשוטים (שכאלה היו תלמידיו)
חאלם לא יבצחק עצמו במובנו של ר' נחמן. כלומר: מבין דברי,
יודע הכל, סקר הכל, מרחם על הכל, הפך בטובת הכל.
„יש שיש לו יסורים מעצמו – אומר ר' נחמן – ויש שיש לו
יסורים משכנו ויש שיש לו יסורים ממשפתו ויש שיש לו יסורים
מעירו ויש שיש לו יסורים מכל העולם⁶...“

מלבד הצער העלמי, עפ"י מושגנו עתה, או יסורים מכל העולם,
כפי מבטאו של רבי נחמן, דממלא את לב כל גדול תרוע, הנה יש

הלל צייטלין.

צער עולמי עוד יותר גדול ועוד יותר עמוק.
- הפיץ היא האדם לפתור את הירדת ההיים והעולם הפיץ הוא להשיג את סדר הבריאה, תכליתה וקיומה, הפיץ הוא לשמוע תשובה ברורה על השאלות העולמיות המענות אותו ומציקות לו, הפיץ הוא להשיג השנות נחלת ונפלאות מעת לעת, להוסיף שלימות רוחנית, לעלות ממדרגה למדרגה, והנה הוא נכשל בכל פעם ופעם בשעותים גסים, בעונות גדולים וקטנים, והנה רואה הוא למגנת לבו, כי עדין עומד הוא בחיץ, כי עדין הכל סתום ותתום בעדו כאלף עוקין, כי עדין אינו משיג כלום וכי עדין הוא בשר ודם פשוט, בשר ודם בעל נשיות מבעיות שונות, ורבות כי גם מדות לא טובות ותכונות לא טובות. והמאמין רואה בזה, עפ"י דרכו, כאלו דוחקים אותו לחיץ, כאלו מרמזים לו מן השמים, שאינם תפצו במעשיו המזוינים ובגעועיו וכמפיו הגדולים לאלהי מרום, כאלו הטאו רב כל-כך עד שאינם תפצו להכניסו תחת כנפי השכינה, מגרשים אותו מן ההיכלות העליונים למען לא יראה את גנוי המלך, מלכו של עולם. וכל מה שהאדם גדול יותר, כל מה שטבעו דק ביותר, כל מה שתכונתו יותר עשירה ונשגבה הוא עלול ביותר להענה בלייקן על קוצר המשיג ועדמק המושג, על גסות הגוף שאינו מניח לראות את האור הגדול - אור העליון.

וזוהי צדה המרה שחורה" שעליה ידבר כל-כך בספרי רבי נחמן ותלמידיו.

ורבי נחמן מצוה ומוהיר לתלמידיו ללחום עם המרה שחורה" עד רדתה, להכניעה, לבטלה ולעקרה מן השרש, ואולם, כנראה, מצאה לה מקום טוב בלב רבי נחמן עצמו ובלבות גדולי תלמידיו.

רבי נתן תלמיד של ר' נחמן, מוכיח במכתבו את בנו על המרה שחורה" שלו, מוכיח וחוזר ומכיח, מראה לדעת, שאין על מה להתעצב כלל וכלל, שאין הקב"ה בא כמחוייב עם בריותיו, שהעיקר רק השמחה; שהכל טוב וכל מה דעביר רהמנא לשב עביר, בכל זאת הוא מקבל מבני עור הפעם מכתבים מלאים התאוננות מרה; רבי נתן אינו הדל להשיב ובנו אינו הדל לשאול.

רבי נחמן מברסלב.

המרה שתורה הוא בלב כל איש מבקש אמת, כל חוה וחד לפום שעדא דליה. בלבותיהם של תלמידיו רבי נחמן היתה לה תכונה ידועה ומגובלת: היראה הגדולה מן העון, היראה הגדולה מן הפגם ועיוק המוסבים על ידי החטא בעולמות העליונים, הדעת שעדין רב הדרך אל השלמות, ואולם בלבו של רבי נחמן עצמו היתה עמוקה לאין שעור וערך מאשר בלבות תלמידיו.
כי בלב רבי נחמן עם כל קדושתו ופרישותו, אמ נתו ותמימותו שרר הצער גדול של איסט...

ג

כלל גדול הוא אצלי: כשאדם לוחם באיזו דעה, תכונה או מדה בכל ימי חייו ובהתרגנות רבה ומרירות עצומה את הוא, כי הדעה, התכונה או המדה ההיא יש לה מקום גדול בלב הלוחם עצמו, אלא שדעה, תכונה או מדה עוד יותר חזקה, נלחמת עמה ומתגברת עליה תמיד.

רבי נחמן נלחם בכל ימי חייו עם התקירה במגפלא. אין מאמר ומאמר ממאמריו, אין שירה ושירה משיחותיו, אין תורה ותורה מתורותיו שלא יהיו מכונים נגד הפלוסופיה והתקירה החפשית. החקירה—זוהי איבו היותר גדול.

כשאנו נלחמים עם איזו תכונה המתגברת לנו והורה לנו בעצם או גם ידעה לנו מעט הגנו נלחמים במנוחה ועורכים דברינו כסדר ועמלים להבינה, בכדי שנוכל לסתרה, ואולם כשאנו נלחמים עם איזו תכונה הקרובה לנו מאד, מאד, אלא שאנו מתנגדים לה מאיזה טעם שיהיה, אנו לוחמים בקצף גדול ובהתמרמרות עצומה מאין כמיה. הפנים אנהנו להתחזק על עצמנו, לכבוש בעצמנו דבריהם, לעשר בעד דבריהם המתפרץ לצאת. בקרבנו צועק דבר מה ואנחנו מתאמצים בכל כחה להשתקן, מרגישים אנהנו בכל מדותנו כל הגדל והיופי שבאיזה דבר ועל פי איזו סבה שתהיה עלינו להתאמץ ועלינו להלחם עם ידיו מה. אז אנו זוגרים שארית כחנו, הננו קוראים לכל הלך

הלל צייטלין.

האין שבקרבונו, כי ילדמו בדבר הדוא, אנו מתנפלים בשצף קצה למען חקל לט' המלחמה.

וכזאת היתה מלחמת ר' נחמן עם התקירה ההפשית.
כשספר בנו של רבי סנהס מקאריין לאבד, שהשאל לויש
אחד את הספר „מורה נבוכים" גער בו אביו ואמר: „ספרי דרמב"ם כשהם
בבית הם מכניסים ידאת שמים בלכב האדם" (8).
כל כך כבד ר' פנחס את דרמב"ם ואת ספרו „מורה הנבוכים".
הואלם רבי נחמן השב ההפך ממש:
אמר את ספרי המתקרים באסור גמור וביתוד את ספרי הראב"ע
והרלב"ג ואת הפרוש מרגליות טובה על האבן-עזרא (9).
כנראה ידע אותם, והבין אותם יותר מדאי...

ד

כי היה ר' נחמן עוסק הרבה בספרי המתקרים ע"ז יעיד תלמידיו
בפירוש, אלא שהם אומרים: לו נאה ולו יאה...
„הצדיק והוא כבודנת משהימשיח - הם אומרים - צדיק
לעיון חקא באלו החכמות, כדי שיוציא את הנשמת הנבוכות משם.
ועזתו של ר' נחמן בספרי התקרים לא היתה כלל מעין עיונם
של הדרשנים שעיינו ב„מורה" וב„עקידה" לפני, כדי להשתמש בהם
לצרכי דרושיהם, אף לא מעין התקרנים השונים ממין הידוע, שהתקירה
היא להם מין פלפול, כי אם עיון גמור ועמוק מאד מאד.
ולא רק בספרי דרמב"ם, הרלב"ג וראב"ע עיון כשהם לב,
כי אם גם בספרי התכונה ובספרי הטבע השונים.
העיון לא היה עיון לפרכים, כי אם עיון תמיד, הגיון
תמיד, למיד תמיד.

ומה שנפלא יותר בעיני היא, כי ידע רבי נחמן גם את המסקנות
האהרונות של חכמי הטבע, שלא נזכר כלל בספרי הטבע בלשון
הקורש שהיו בימיו.

אין זאת, כי אם קרא בספרי העמים (אף שתלמידיו לא זכרו

רבי נחמן מברסלב.

על אדות זה דברו אי כי ה'קלי עילם" (10) שהיה אהב לשוחח עמהם, היו מספרים לו ראשי פרקים ואת המסקנות השונות של הכמי הטבע. (11) ואם נדע לקרא בין השיטין נראה, כי ספקות רבים ועצמים מאד הציקו לו תמיד וימרתו את היום.

ובזמנו ואמינותו הרבה מאד היה מתפלא מאד מאין נכנסים ללבו אלה הספקות המרים וההרהורים הרעים, והיה מתמרמר על זה מאד, מצטער על זה ומזנתם כמה שיהיה דושב, שהמהשבות הרעות באות אליו בכדו להעליתו אי, כי לא מהשבותו הן, כי אם מהשבות של אחרים הן.

„כל הנהגת מעשי בראשית — אימר רבי נחמן — היתה רק בשביל שצפה השייית שיהיו אנשים שיהיו להם יסורים בעיני האמנה הקדושה מהמת הבלבולים והכפירות העולים על מהשבתם ר"ל והם יתנבחו כנגד אלה המהשבות ויתחזקו באמונתו" (12).

כדברים האלה יוכל לדבר רק האיש, שכלל בעצמו הרבה מזהמת הבלבולים והכפירות.

יש — אימר רבי נחמן — שנכנס בהינת מצח הנפש שורש חכמת הטבע, בתוך החכם שבקדושה, והכמה זו של מצח הנפש מתהלל לבטח עמו מעין לעיון עד שנכנס בעיון רק מאד, עד שהוצא להטיל פגם ח"ו בשרש הרצון ולכפור שם ח"ו כאלו אין רצון כלל ח"ו" (13).

מי שקרא ועיון בספרי תלמידיו רבי נחמן וידע שהיה ר' נחמן אהב לקרא את עצמו בשם „הכם הקדושה", וקן הקדושה" וכל להבין, כי „הנפש" היה מציק הרבה לר' נחמן עצמו. בתכונה זו היה הצדיק רבי נחמן המה לאותו הגאון הנומי — הסטויבסקי — שהשיג את כל עומק הכפירה, את יסוד ואת קסמה הרב, והיה מנרשה תמיד מקרב לבו כמו שמנרשים עד משהות...

ה

עם כל היות הצדיק מברסלב בעל דמיון גדול וזוהה היוונות היה גם בעל שכל כהור ותריף מאד, מאד.

הלל צייפלין.

בשכל הבהיר הבין את כל הדומר שבשאלות העלמיות, את כל גדלן, קשין ועמקן.

ובשעה שהפילו סוף מגדל סון היה הושב שאפשר להניח במופת מציאות ה', הטגהנו וכדומה, היה הצדיק מברסלב יודע, שאין בכל אלו ההיכוח והמופתים ממש.

דרך אלו הספרים (כלומר ספרי החוקרים) להקשות קישות שנראות כקישות גדולות מאד ותתייחד הלש מאד, ומי שרוצה לתקור דתר ולהקשות על התירוץ יוכל להקשות ולא יועיל לו התירוץ. (14) ככה היה רבי נתןן דעתו גם על ענין „אלו ואלו דברי אלקים היום“, עדהחוקרים השונים והדרשנים מהאמצים להסביר ענין קשה זה: מיר לאו עמוצער זאגן א תירוץ...

לא מבעיא התוצים שבספרי החוקרים בדאי אין בהם כלום אלא אפילו קצת ההוצים שמבאים בספרי המקובלים האמצים, אעפ"כ אי אפשר לדרך הקושיא עיי תוצים כדראה כדש שהתשובה נשאלה מכל זצירונים לסמוך רק על „אמנה“. התשובה על השאלת העולמיות היא בתוך השאלות עצמן, ולא בתשובות שמשויכים.

משל למה הדבר דומה?

שואלים את התנ"ך: נשברה שמשיה ביהלן ופרחה צפור אל הבית והפצו לשתים את השמשיה שבל תנים הצפור ומדוע לא לקרו את השמשיה המוכה וקבעיה בכאן? אי"כ הלא הפרח הצפור דרך השמשיה השניה?

כשמערבין באופן זה את השאלה עם התשובה נדמה לתנ"ך שהקושיא עצמה מאד מאד, ובאמת הקושיא ש„תפרח הצפור“ היא תרוץ על הקושיא הראשונה שעייז אין לוקחים את הזכות לשתים, כמזן ממש ישנם בני אדם שנכנסים בלבבם קושיות על השיית שהקושיות הן הן התוצים. (15)

ואולם באיזה איופן השאלות עצמן הן הן התוצים?

עייז נמצא תשובה במקום אחר מדברי רבי נתןן:

בענין הקישות שקשה על השיית — מספר תלמיד — מהנלא במייה

רבי נחמן מברסלב.

לאמר: אדרבה כך ראוי להיות: שיהיה קושיה על השו"ת וכן נאה ויפה לו לפי גדולתו ורוממותו, כי מעצם גדולתו ורוממותו שהיא מרובם מאד מדעתו ע"כ בראי א"י שנובין ונשיב בשכלנו הנהגתו י"ת וע"כ בהכרח שיהיו עליו קושיה, כי כך נאה ויפה לו להברוא יתברך שיהיה מהמם ומנושא מדעתו שע"י קשה הקושיה כג"ל ואם היתה הנהגתו כפי הוי"ב דעתנו, א"כ היתה דעתו כדעתנו. (16) הרמב"ם משיב על שאלת הודיעה והבחינה, למשל,, בפסקי: כי לא מחשבותי מהשבותיכם זכו ואין דעתו מתישבת כלל בזה, לפי שקשה לנו לציר הדבר כדעתנו.

ואולם רבי נחמן משיב:

אינך יכול להשיג והנך מתמרמר, מכלל שאם הו"ת יכול להשיג היה נ"ח ויפה לך, אדרבה, ידידי, אם הו"ת יכול להשיג היה מקום עוד יותר להתמרמרות, לפי שאו לא היינו רואים עוד כל דעת אלוהית רמה ונשגבה מאד, כי אם דעת אנושית פשוטה....

1

כל התואלוניגים והפילוסופים הדתיים מתאמצים לפתור את השאלות העולמיות, להשיב על הקושיה הרבות, או, אם כנים וישרים המה, אימרים שאין כהם להשיב על שאלה זו או אחרת או על כל השאלות העולמיות.

שונה היא דעת הצדיק מברסלב מדעת כלם, שהוא חשב שאין אפשר להשיב על השאלות תשובות מספיקת ע"י עיקר מהותן תכנן דב בעין.

ישנן שאלות וישנן שאלות. יש שאלות שהטכנולוגיה האנושית יכול למצא פתרון להן בהתאמת וגייעה רבה, ואולם ישנן שאלות שאין בבה כל איש, יהיה מי שיהיה לפתורן.

בענין הזה קדם הצדיק מברסלב את די בואה דיינוגר
זה האחרון חושב שבע חרות העולם. הצדיק מברסלב חושב

המש.

הלל צייטלין.

כמובן השקפתו של בואה ריימינג'ה יותר בהירה, יותר מוסדה על השקפה פילוסופית עמוקה ויסודי המדע הבהיר, ואולם בניגע לעיקר עמק „הדת העולם“ כמדמה, שהרבה יש לנו ללמוד מפי בעל ההווה הזה, כמי שמכנים את רבי נהמן החסידים והמתנגדים, המאמינים והחששים גם יחד.

עפ"י דרכו אמר רבי נהמן שישנן שני מיני שאלות: שאלות הנמשכות מכתונת שבירת הכלים, ושאלות הנמשכות מכתונת הלל הגנוי. כידוע עמלו בעלי החב"ד בענין „היותי וגרמותי הד“ והם בהשענם על דברי הר"מ קרדבורי, הם מרכיבים להמשיך משלים ומשלים למשלים ע"ד „מכשרי אהת אלה“ ולבסוף קשה מאד לציר איך שהכל עצם האלהית ובכ"ז בחי" יש ודבר ונפרד.

ואולם ר' נהמן הבין היטב שאחד הכרטורים אשר נכררר, האריגות אשר נארזו והמשלים וההגמאות שנתן לעצמנו, השאלה במקומה עומדת: מאחר שהכל אלהית, איך כל הנעשה בבריאה מראשיתה ועד אחריתה הכל נעשה באלוהות, וא"כ היא כוללת הכל, המב והרע, הצדק והרשע, הטומאה והטהרה, הכל, הכל היא כוללת, וא"כ עלינו להתאליט אהת משתי אלה: או שדוע, הרשע וכדומה הן באלהות עצמה או שאין כל רע, טומאה, רשע כמצאיות וא"כ אין תורה ואין דת, אין בחירה ואין עונש?

בעל „הח"כר ממשיכים הלאה את מחשבתו של ר' ישראל בעשיש, שהכל רק „אהות עינים“, שכל היש הוא רק נראה ליש ובאמת לאמתו הכל אין גמור, אלהות נמורה כמו שהיה לפני הבריאה ומסמיכים את השקפותיהם על הכתובים: „אין עיד מלבדו“, „אני די לא שנית“, ועל דברי התפלה „אתה הוא קורם שנברא העולם ואתה הוא לאוד שנברא העולם“.

אבל אם כן עלינו להתאליט אהת משתי אלה: או שהבריאה בכוחות יש ונמדת מבראה ואו אין מקום לשישת האצילות של המקובלים, או כי היא ובראה אחד ואו אין מקום לכל התקיות התיזות והשאלות התיזות לפי שהכל בחיוב גמור.

דעת רבי נהמן היא אפוא שהבריאה היא עצם אלהות וככל זה היא בכוחות יש ונפרד, וכיצד יתקמו שני הפכים? —

רבי נחמן מברסלב.

דבר זה יגלה רק לעת המשיח, כשתמלא הארץ דעה. ר' נחמן איננו מסתפק בטמט אחות העינים של הבע"ש לפי שררע, הצחח והתמאם מורגשים לנו כדברים ממשיים, היא לייב והכל וכל ההולך וגמשך כבריאה בדרך סבה ומסובבנמהה לנו כמכרת עפי' עצם הדברים.

וזה הוא עפי' דעת רבי נחמן עיקר ענין הצמצים, ההלל ומקום המנוי, שזכר המקובלים, עשה הקב"ה בהכמתו שנישג את הבריאה בחור מציאת ריאליה, ממשית.

זה הוא עיקר השטוי בין רבי נחמן ובין יתר ההסידים בענין הוזה: שהיא הבין את כל עמקי של התיוב וזה הכרה. לפי דעתו אין היש טעות התושים, כי אם מוטבע בעצם הבריאה, שכן יצרה בוראה באופן שיודמה הכל מכרת עפי' קשר הסבות והמסובבים. ורק באופן זה נבין את כל הערך דההל שר' נחמן נתן לענין ההלל מקום פטוי שהיא שב אליו תמיד ורק באופן הזה נבין את דבריו. הקישויות שהן מבודנת שבירת הכלים יש להן תרוץ, אבל

הקישויות הבאות ממקום פנוי אין תרוץ להן" (17)

אם נפשוט מעל הדברים האלה את מנסה הסוד או יצא לנו רעיון גהל ועמיק והוא: שאלה השאלות הבאות ממה שאנו האים שהכל בחיוב ובהכרח אין להן כל תשובה.

ידע ידע הצדיק מברסלב שמי שהוא משקע בשאלות היות אהרות הנקל להשיבו, אבל מי שהגיע בהסתכלותו עד להבנת הכרחות כל הדברים והיובם הנצחי — אי אפשר להרגיע את היות במינו. "הרוצים", במינו פלאילים טיאולגים ומחסינים, אי אפשר לדחתו בקש.

וזה הוא עיקר, "שורש הכמת הטבע" כלומר הכרחות כל הדברים והיובם עפי' קשר הסבות והמסובבים עד, "שהוא נכנס גם לתוך החכם שבקרושה עד שתכנס עמו מעין לעיון דק עד שהצה לדמיל סגם בשורש הרעון"...

וזה הוא עיקר הסכנה לדת שראה הצדיק מברסלב בכל תקורה לפי שהתקורה האמתית, הנכונה צריכה להביא בסוף לירי הכרת

הלל צייטלין.

ההכרה הגמור, הכרהות כל חקי הטבע, שאי אפשר להם להשתנות. ועל כן לפי דעתו רק הצדק שהוא בכחינת משה משיח אפשר לו לעיין היטב באלו ההכמות. דבריו בזה מיוסדים על ההגדה: בשעה שעלה משה למרם מצאו להקב"ה שהיה יושב וקשר כתרים לאותיות וכו', אמר לו שתוק, כך עלתה במחשבתה. מי שהוא בכחינת משה, מי שידוע מיב השתיקה, הוא אינו מבקש תרוצים הדקים וישיבים עקמים, כי אם שותק במקום הצריך כלומר מתעמק בענינים שאי אפשר לבטא אותם בדבור, כי אם להרגישם בהרגשה אלוהית כמוסה.

והצדק שהוא בתנת משה-משיח לא רק שאפשר לו להתעסק גם במבוססת הבאות מהלל המני, כי אם גם שצריך הוא ומכרה הוא להתעסק בכמו אלה, לפי שצריך הוא להוציא את האפיקורסים שנפלו לשם.

וכיצד היא מוציא אתם משם? היש בכוזו להרגיע את דהם בדברי מעם ובתשובות מספיקות? — לא, כזאת לא יעשה הצדיק הזה, ולא יוכל לעשות, לפי שאלה ההשגות שהוא בעצמו משיג בענינים כאלה, אי אפשר כלל להגדיר במלים ולהסבירן על ידי משלים, לפי שהם בכחינת סתרי אותיות. הוא מוציא את האפיקורסים מן המכירות וגדולות דק — בשירתו.

1

„כל חכמה וחכמה לפי בחינתה ומדרגתה כן, יש לה זמר השייך ומיוחד רק לה וכן ממדרגה למדרגה, שבונית החכמה שבמדרגה היותר עליונה, יש לה זמר יותר עליון וכן למעלה למעלה עד ראשית נקודת הבריאה שהיא תחילת האצילות ושם אין למעלה הימנה ואין לאתה חכמה שיש שם וכו'". ואמונה יש לה גם כן, זמר המיוחד לאמונה. וכמו שאנו רואים שאפילו אמונות עכשיות בדברי מעותם יש לכלל אמונה זמר מיוחד והכמת האפיקורסות יש לה גיב נגן המיוחד לה, כמו שאמרו על אהר שלא פסק זמר יוני מפיו. והצדיק משיג את הזמר היחיד עליון. (18)

אם נאמר מאת הרברים האלה את צעף המיד ונעתיקם לסגנון
התר בהיר, יצא לנו רעיון זה.

כל הכמה והכמה יש לה שירה מיוחדת, יופי מיוחד, אישן
מיוחד, סגנון מיוחד. שכל אלה היא מושבת את לב הדבקים בה
והמתעמקים בה.

הכפירה המדעית גם היא יש לה קסם מיוחד, יופי נערץ
שבו היא לוקחת גם את לבות האנשים הירשי אמת בכל לבם ונפשם.
האמין רבי נחמן שיש בכה שירת הצדיק הבאה מהמחללות
סנימית, שאי אפשר להביעה באומר ודברים; ומעושר הודגי מנימי
שהוא למעלה מן השכל להשפיע על הנוצר ולהפכו לאיש אחר.
ר' נחמן ידע היטב את כחה הגדול של ההשפעה ובה הוא הפך
להשתמש במקרים יודעים ודמה לעשות גדולות על ידה.

אמנם שירת השכל אימרת כך וכך ולה גם קסם מיוחד לצידה
נפשית, אבל שירת האמונה גבוהה ממנה, לפי שהיא עצם נקודת
הבריאה ותולדת האצילות ומשורר השירה הנשגבה הזאת מושל בלבב
משורר הכפירה לדבריה להפצו.

ידוע הוא עד כמה התמידים מוכדים ומקרים את הגינה, אבל
הם מרכבים על דבר הגנינה דרך אנב ולדוב דברים כללים
המעידים שאחד כל התולדות והתשבות, שהם מפזרים לה, לא תססה
מקום חשב בתיים המנימים.

ואולם הצדיק מברסלב מדבר על הגנינה כעל יסוד היסודות
ושרש כל הענינים והמעשים.

הוא הכין היטב, אם לא נמדע מבורר, כי הגנינה האמתית היא
עצם נשמת המנגן, שאיפתו, געגועיו, גודלו, תקותו, חיידו ואשרו.
דאף גם זאת הבין, כי ההבדל בין גנינה לגנינה הוא לא הבדל
ארעי וצדדי, כי אם הבדל עקרי נקב וזרר עד תהום ההרגשות
והדמויות, המהשבות והמעשים.

רע כי יעקב אבינו, כששלח את בני עשרת השבטים ליוסף
שלח עמיהם גוון של ארץ ישראל והו המיד: קח מנחת הארץ
בכליכם

„דען כי כל הועה ודעה יש לו ניגון מיוחד לפי העשבים ולפי המקום שהוא הועה שם, כי כל עשב ועשב יש לו שירה שאומר שזה פרק שירה, ומשירת העשבים נעשה ניגון של הרועה“ (לקסי חגיגה דף כ"ט ס"ג).

„עיקר הדבקות וההתחברות להשי"ת מזה העולם השמל והנמוך מאד הוא על ידי נגון וזמרה“ (נשיאת כפים ה"ה).

„עיקר המשכת רוח הים דקרושה הוא ע"י כחינת נגון ושיר להשי"ת (הלכות העושה שליח לגבות חוב ה"ג כ"ד).

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא ועיקר שעשוע עה"ב יהיה על ידי קול הנגון והשיר שיתעורר לעתיד (הלכות אכילה ומציאה ה"ג י"ד).

„גדול כח הנגון אפילו בפה מביש כששמעין הנגון ממנגן טוב ויפה שמנגן ומזמר אותו על כלי זמר טוב זיפה, שאו יש כח להנגון לשמח את האדם בתוך תוקף והעצבות שלו“ (פריה רביה ה"ג אות ד"ה).

„עיקר היות האלהות המלוכשת בכל העולמות היא בחינת קולות ודבורים הקדושים, שבהם נכרא העולם כביכול וע"כ ע"י קולות ודבורים קדושים מדבקים עצמם בקול ד' שהוא עיקר היות האלהות המלוכשת בכל העולמות“ (שם אות מ"ז).

כשם ששפנדור ראה במזיקה עצם גלוי הרצין העולמי כמו שהוא בלי כל עצם הופעת הרצון להיות בן ראה גם הצדיק הבראשלי במזיקה עצם גלוי הרצון האלוהי, עצם שירת הוקים, גלוי הכחות הפנימיים האלוהיים שבכל רהבי הבריאה.

מבואר בהכמת המזיקה שיש גי קולות, היינו, כי יש קול פשוט שהוא הקול שהאדם מוציא מסוף במקום רחב שאין מחיצה גבוה, ויש קול התזיר שנקרא בלשון רז"ל קול הברה, שהוא אקול ששומעים בווער או בין הדורים הגבוהים כשנציאים קול, שאו שומעים כנגדו קול הברה כאלו אחד עומד כנגדו ומציא זה הקול והדבור שאדם מוציא מסוף ועוד יש קול שלישי שהוא הקול המדכב משניהם שהוא הקול הוצא מתוך כלי דתק, כשהקול פשוט סוגע מיד בהקול

החזור עד שהקול החזור נכלל מיד עם הקול הישר ונעשה משני הקולות קול אחד שהוא קול שלישי וכו' ואלו דג' קולות זהררכבה והציון שביניהם הם יסודי מיני נגינה והם בבחינת שיר פשוט, כפול, משלש, מארבע הכלולים בדי' אותיות וזוהו שהוא כללות העשר ספרות, ימין ושמאל ואמצעי, הסד, דין, רחמים, והעיקר "יעקב" 19).

ה

הנגינה הנשגבה היא לפי האמור שירת הים עצמו, שירת הבריאה עצמה והיא מרוממת את האדם על כל המעשים ומשודרתו מן כל הענינים השפלים והתכונות השפלות שהוא שקוע בהם. כדרך זה פועל הטבע היפה על האדם, החיון היפה, המראה היפה. במדה שהמוזיקה פועלת על השומעים סיעל המראה היפה וזכורה על הראיה.

אין בכל חכמי ישראל, אשר הבין ערכו של הטבע ומעלתו על הנפש הדתי כהצדיק מברסלב.

גם אלה מחכמי ישראל שהם נותנים ערך נודל לראיה ולהסתכלות מזכירים רק את ההסתכלות החיצונית.

חציר לפינך - אומר ר"ל מסאטוב - את השמים ושמי השמים הימים וכל אשר בהם, גודל קומתם ורוחב שטחם.

בעל דבת הלכות בשער, הבהינה מאריך הרבה בענין ההסתכלות בכל הברואים. ואולם העיקר הוא הכהינה בברואים כלומר הכרת דתכמה דגברת בהם שמתוך ההסתכלות בנפלאות, טבגת דג' של כל יצור ויצור יבא האדם לידי הכרת הברוא.

הצדיק מברסלב מדבר בסגנון אחר לגמרי. הוא מדבר על שירת העשבים על החן השפוך על השדה אשר ברס הי, על רוח הקדושה והמורה: שהוא מכניס בלב האדם.

הסתכלותו של ר' נחמן בטבע איננה ההסתכלות של התאולוגים אף לא ההסתכלות של המשוררים הרגילים.

התיאולוגים מתאמצים למצוא כונה מיוחדת בכל מין ומין וזם תכלית מיוחדת ולדוכות עי"ז מציאת כורא מכון.
המשדרר הרגיל נכון לתת כבוד אלהים לכל כח פרטי, לכל הנפעה פרטית וגלוי פרטי. דוא עומד תמיד תחת השפעת הרגע, והיא משתנה היום למראה זה והיוון זה ולמחר — למראה אחר והיוון אחר.

הסתכלותי של רבי נהמן במבט היא הסתכלות של תורה. הסתכלותו של האיש שאיננו יודע להלק כלל בין האני ובין הבלתי-אני, איש שהוא נכלל עם כל מה שהוא רואה ומרגיש בהתפעלות שלמה ונמרדה, והתעפס את כל החן והנהדר שבכל מין ומין וממזג עם שאיפתו הנפשיות היא עם תכונותיו המוסריות הוא, עם הקדושה והטהרה שבנפשו.

החזיונות הרבים והשונים, שהזוהר רואה מצטרפים אצל לחן אהה גדול ונשגב מאד המתאים לאידיאל הפנימי, העצמי והאדוני שלי; אם האידיאל הפנימי של הזוהר הוא יופי, אז גם חזון העולם אצל דוא רק יופי; אם האידיאל הפנימי שלו הוא נשגב אזי גם חזון העולם שלו הוא רק נשגב, אם גבורה — גבורה, אם חכמה —

ט

חכמה. רבי נהמן היה קדוש, שאיפתו היותר גדולה היתה — הקדושה. המהזה הנשגב, המלכב והקיסם של הטבע עורר בי איפוא את משא הנפש שלו — אהבה האלהים.

אנוניס קאנט שהיה רגיל בימי ילדות בהשקפת התיאולוגיה, והבין את כתבי הקודש עם"י פודש מוריד הקאטוליס, לא הבין את כל השירה הרוממה שבמזמור, השמים מספרים כבוד אל"י והוא אומר: לפנים ספרו השמים כבוד אל, ועתה הם מספרים את כבוד גיזטאן, קפלד וקיפרניקס.

ואולם אם היה קאנט מטיב להסתכל בשירת הקדש ובשירת הטבע כשם שהיטיב להתבונן בחכמה, היה מבין, כי הרגש הנשגב הקשור בהסתכלותו של האדם בטבע איננו תלוי בהשקפת תיאולוגיה.

גיות שזעזע ע"ה כנות ותכליתים, כי אם היא נולד ישר לרנלי
השתוממותו של האדם וזרדת דקדוש מן ההוד הנשגב שבבריאה,
או אז היה מבין באיזה אופן השמים, "מספרים" אעפ"י שאין אומר
ואין דברים: הוסיף שאין למעלה הימנו וההדר שאין דומה לו מספר
הכל בלי אותות ומפתים, ראיות וזכחות.

רבי נחמן לא היה צריך כלל לציר לפנו את השמים ושמי
השמים, מדה קומתם ושטחם. כשהסתכל בטבע היה כלו מיתסם
וניחוד ביופיו. כל שקוע בקדושה ופורה בלי כל מחשבה והתבוננות.

כשם שכנר של דוד כשהיה מניעה אליו רוח צפנית היה
מנגן סאלד, כן היה לב ר' נחמן מתמלא בתאם שירה אלהית כשהיה
רואה לפנו את הכנר הרחב, את העשבים הירוקים, את העמקים
העומסים בר, את היער הגדול, את הנהרות ואת המעינות.

„הורף, אומר רבי נחמן, הוא בבחינת עבד ואז כל העשבים
והצמחים כלם מתים, כי בטל בהם בחורף והם אז בבחינת מיתה,
וכשנא הקיץ שהיא בחינת לידה אזי טולם מתעוררים לחיים ואז טוב
ויפה מאד כשנצאיים לשדה בשדה, שיחה זו תפלה ותחנונים ותשוקה
וגעגועים להשי"ת ואז כל שיח השדה המתחילים להיות ולצמח
כלם נכספים ונכללים בתוך שיתתו ותפלתו" (לקיטו עצות התבודדות ד.)

„אם היה האדם זוכה לשמיע את השירות והתשכחות של העשבים
איך כל עשב ועשב אומר שירה להשי"ת בלי שום מניה ובלי שום
מחשבת תוך כלל, כמה יפה ונעלה כששמעין השירה שלהם ועיב
טוב מאד לעבוד את ה' ביראה ולהתבודד על פני השדה בין גדולי
הארץ ולשפוך שם שיתתו לפני השי"ת באמת" (שם).

„האדם הזוכה להיות רגיל ולהתבודד באמת ולפרש שיחתו
לפני השי"ת כראוי אם זוכה להתבודד בשדות ויערים או הוא מרגיש
בכל פסיעה ופסיעה שוטע פועם גן עדן. גם אח"כ כשהוד משם אז
כל העולם חדש בעיניו ונדרמה לו כאלו הוא עולם אחר חדש לגמרי
ואין העולם נראה בעיניו כלל כאשר מקדם" (שם סוף).

„דע כי כשהוא האדם מתפלל בשדה או כל העשבים באים
בתוך התפלה ומסיעים לו ונותנים לו כח בתפלתו" (י"ב ע"ב)

הלל צייטליך.

רוב יותר שהדתבוררות תהיה מחוץ לעיר במקום עשבים, העשבים גורמים שיתעורר הלב" (נא).

— מכל האילנות והעשבים ומכל הדברים שמעולם — מכלם הולכים שלווים (שטאפעטיג) מאחד לחבר ומחבר לחבר עד שגניע לאוזן הצדיק האמיתי והוא מקבל ומבין בהם עצות לעבודתו (שכחזי מהרן ע"א).

את היתם שבין הטבע הנהדר וכין האהבה לאלהים, בין הרגש האסתטי הטהור והמזוכך וכין הרגש הרתי הביע רבי נחמן באמרה קצרה אהת על העשבים:

עם איו גיש צווישען ווי מרים צו זיין.

מלבד המגנינה הנשגבה והטבע הנהדר מרמזים גם הספרים היפים את לב האדם, מאירים ומחזירים אותו, מטהרים ומזכנים אותו. ובה עשה רבי נחמן דבר אשר כמו זר נחשב בעיני צדיקי דורו ואף בעיני החסידים וההמון הגדול.

יש אשר גם שאר הצדיקים היו מספרים, אבל הם היו מספרים מעשי צדיקים, נסים ונפלאות וכדומה והוא היה מספר ספורי מעשיות פשוטים, מעשה בן ובת מלכה, מעשה בחכם וכסיל, וכדומה.

היתכן הדבר?

איש צדיק גדול, נכד הבעש"ט יושב בקהל חסידיו ומספר על אהבים ואהובות, ננים ופרדסים, כסיפים וגעגועים, אבודים ונרחים, והכל בדהלל ורהימי, בהתפעלות עצומה בכונה מיוחדת וכדיוק גדול!

היעשה כן?

אמנם הספרים מלאים רמזים עמוקים וסתרי תורה, אבל למה יעשה כדבר הזה להלביש אותם בספרים משטים כל כך ולהתגורר בפי אנשים ותנוקות של בית רבן? בשביל מה ולמה?

אפשר להביע סתרי התורה כאשר הביעו כל המקובלים ברמזים ידועים ולהסבירם יתר לאלה שאינם חכמים ומכינים מדעתם, אבל

למה כל אלה הספורים הקרובים גם לספורי אהבים ולספורי כדוים?
ואולם רבי נהמן אמן היה בטבעו, ובתור אמן מכרת היה לו
לכרא ובתור צדיק ומנהיג הדור הרגיש היטב את כל החשפעה
הרבה שיוכל להשפיע בספוריו.

„אמר, כן מספר תלמיד, לענין הספורי מעשיות שספר, שוטב
יותר היה לבלי לגלות בהם שום רמז ולהיכן הם מרמזין, כי כשהדבר
נסתר יכולים לפעול בו יותר, מה שצריכים, אך הוא מכרח לגלות בהם
איוה רמז בעלמא למען ידעו שיש בהם דברים נסתרים“ (רף מ.).

„עיי' ספורי מעשיות של שנים קדמוניות מעוררים מהשינה
אפילו אותם שנפלד ח"ו מכל השכנים פנים לתורה“ (לקימי עצית
מרים, ועוד).

„העולם אומרים, שספורי מעשיות מסוגלים לשינה, ואני אומר
שעיי' ספורי מעשיות מעוררים בני אדם משנתם“ (היי מוהרן אות כ"ג
דף ה').

מכל הדברים צועק כבוד השי"ת, כי מלא הארץ כבוד ואפילו
ספורי הגויים צועק ג"כ כבוד השי"ת כמ"ש: ספרו בניימ אה
כבוד וגו', כי כבוד ית' צועק תמיד וקורא ומרמז להאדם שיתקרב
אליו יתברך והוא יקרב אותו ברהמים באהבה ובהכנה גדולה“ (כ"ה —
ע"א).

א

ומה היא כח האמנה מה היא עיקר מלותה, תכנה ויסדה
בנפש? האם יסדה במוח או בלב, בשכל או ברגש? על שאלה
זו משיב רבי נחמן, כי האמנה איננה לא מן השכל ולא מן הלב
כי אם מכת המדמה שבנפש. ואולם יש אמנה ריש אמנה כשם שיש

כח המדמה ויש כח המדמה: יש כח המדמה מעורב ומכולכל ויש כח המדמה מהקק ומדור, יפה ונשגב מאד, כח המדמה הזה היה לנביאים.

ובעיקר ענין כח המדמה יש לו לדבי נחמן השקפה אורגינלית מיוחדת, המוסדה על סדר הצמצום שזכרו המקובלים.

כח המדמה הוא כח יצירתי, כח כולל ומקיף הכל, המכריח את כל חלקי הבריאה כלה מראשיתה ועד אחריתה, כל אשמה, אכריה, יצוריה, פרקיה ודלותיה, עצמיה וגופיה, וציורו של כל דבר ודבר קטן וגדול מן האלהים ובאלהים. הכל הוא נוצר ונברא, מתרקם ומתגדל וצומח ומתפתח עפ"י התכנית הנצחית האלהית.

כל הציורים האלקיים והפרטיים מצטרפים לציור אהר גדול ומקיף, והציור הגדול הכולל מתחלק לציורים חלקיים ופרטיים לאין קץ. וזה הוא עיקר ענין הצמצום שזכרו המקובלים שה שכל האלהי כמו נסתלק והחל להאיר בגלוי ונשאר רק כח המדמה והמצוייר (21).

ע"כ אי אפי אשר להשיג את האלהות בשכל בשום אופן, כי אם על ידי כח המדמה כדמותו טהור וזך אפשר לאדם לציור באיזה אופן שהוא את הענינים הנשגבים האלהיים.

על כן הכל הוא כל עמל התוקרים בעניני האלהות שמן העולם ועד העולם, לפי שהשכל האלהי מנוסה ומוסתר ממנו ברבוא רבנות הפתרות, ורק לדמותו אנו יכולים ולציור אנו יכולים.

וזה הוא עיקר כחן של הנביאים, שבמדמה דבר אליהם האלהים, חזון הרבה להם וידמו צורה ליצרה.

הנביאים הם מצוי האמונה היותר גדולים, לפי שבכח המדמה שלהם היה יותר שלם, יותר טהור, יותר צרוף ומוזקק, יותר גמור ומשוכלל מכח המדמה אשר לאנשים רגילים.

אי אפשר לו לאדם שיהא כח המדמה שלו שלם, טהור ומוזקק עד כדי להשיג השגות אלהיות, אלא אם כן הי דוא היים קדושים וטהורים, ושואף הוא לשבר את המחצה העולמית הנסתרת את הבורא מן הנבראים (22).

ולפי זה: האמונה — אע"פ שמקורה בכח המדמה הנבואי, —

הנה קשרה היא גם כרגש הקדוש, לפי שאי אפשר לכת האדמה שישתכלל (כמובן האלהי) אלא אם כן יש לו לאדם שאיפה בחייו מדגבלה אל הויפי האלודו וההדר העליון, געגועים נראים וכאסימ דקדושה.

ולפי זה: מי שבא לטעת רגש האמונה בלבות בני האדם צריך הוא להשמיע גם על כת דמדמה ונגם על הרגש; צריך הוא לעודד כחות אלו, לזככם, לטהרם, ליפותם ולמנקם; צריך הוא להשתמש בכל האמצעים המובילים אל התכלית; צריך הוא לדעת את כל הדרכים שציוור הקדושה ורגש הקדושה נקנים בהם.

והדרכים יהם הם — כפי הכרתו העמוקה של רבי נחמן — הנגינה והשירה, המבע היפה והאמנות, שרבי נחמן ידע להשתמש רק בחלק קטן ממנה, — בחלק הספור.

יב

מלבד האמצעים הנשגבים שעל ידם אמר רבי נחמן לטעת רגש האמונה בלבות בני-האדם, אהו לפעמים בדרך יותר משושה. הוא עזב או את געגועיו הקדושים ואת שאיפתו הרמות והתל לדבר לבני-אדם בשפת התועלת ודן על עניני האמונה מנקודת השקפה נשמית.

וגם הפעם הגנו רואים, כי יותר מדי ידע רבי נחמן את רוח ההקרים והמספרים; סגנון דבריו אינו סגנון האיש המדבר על דבר שיש לו ממנו איוה מושג קל, כי אם סגנון איש היודע ומכיר היטב אתו הדבר שהוא נושא ונתן בו.

„המהקרים — היה אמר — חידם אינם היים כלל, אפילו בעולם הזה, כי תיכף כשיש להם איוה דבר שאינו כרצונם מכל-שפן פשיש להם איוה צרה אין להם למי לפנות, מאחד שתולים במבע ואין להם במה להזהות את עצמם כלל, אבל איש-אמונות המאמין בהי חייז מוכים מאד, כי אפילו כשעברה עליו איוה צרה אוי הוא גם-כן יוכל להתוות את עצמו בהשיצת, כי בומה בהי כי הכל לשובה

אז שעל ידי יסורים אלז ינכו לו מעוטותיו או שעל ידי זה יוכה לאיזה טובה גדולה בסוף, וכדצא בזה"ק (23).

המתקרים מלאים יסורים חמיר, כי טראה בחוש כי אי-אפשר שיתנהג הכל כרצונם, ומאחר שהם כותרים רק בעולם הזה והעולם הזה מלא יסורים ויגונות, עליכן בכל עת וככל שעה יש להם צער דיגונות ודאגות מעניני העולם הזה וכל יסידם כעס ומכאובים" (24).

בסגנון כזה הוא מדבר במקומות רבים מספריו, ולענין זה נאמר גם הספור, מעשה בחכם ותם", ועוד.

והנפלא הוא, שכל אלה הדברים דבר לתלמידיו התמימים, שבידאי לא עלה על לבם מימדם שום הרהורי כפירה והיו החוקים מן התקירה מרחק רב מאין כמיהו.

ואם גם נוכל להבין מה שדבר רבי נתמן על חזק האמונה בימי שנות דיו האהרונות, בעת אשר ראה בחוש שהאפקורסות דולכת ומתגברת, הגה יפלא על מה שחשב לנתין לחוק את לבית הסידו באמונה גם מצד התועלת הגשמית בימי עלומיו, בעת אשר דאה סביבד רק אנשים תמימים וישרים, מאמינים פשוטים.

רבי נתמן הבין היטב את הנימי הרב אשר ביסוריו הקדושה כשהם לעצמם, ועל כן הוא אומר: „אלו היסורים (כלומר: יסורי הקדושה) אינם יסורים כלל, כי הם כאלו מוסיפים דים לאדם בבהינת „ראת ה' תיסק ימים" (25).

וכן היה תלמידו רבי נתן רגיל תמיד לחזור על המאמר: „אין לך אדם בלא יסורים. אשר מי שיסוריו מן התורה..."

ואולם גם הרב גם התלמיד לא הבינו את דומי שביסורי הדעת...

אם היו מבינים גם את זאת, אזי היו יודעים, שכשם שחביבים ל לצדיק יסורי התורה כשהם לעצמם, כן חביבים לו להוקר יסורי הדעת כשהם לעצמם, ולא ימירם בכל תועלת והנאה ותמימות של מפשים...

מעין אהה הפעולה הנשגבה שמועל הטבע היתה והבהיר על הנפש המתבודדת היא גם פעולת האדם היתה והנשגב כמוכן הרוחני. היא מטהר ומזכך את כל המוכנים אותו בכל דבור אשר ידבר, בכל רמו אשר ירמוז, בכל אנהה אשר יאנה ובכל שמהת אשר ישמה. כל הדמי וכל העושר הרוחני דרב אשר בנפשו פנימה, נראה בכל תנועות גוו, במדברו, עמידתו, שבתו וקומו, צחקו וככו, לענו והתולו, ארצות היו ומנהגיו.

רבי נחמן הרבה להשפיע על תלמידיו לא רק בתוכן העשיר של מנגינתו, שירותיו וספוריו, ולא רק בצורתם היתה, כי אם גם בהנעימה שבה נאמרו.

כפי שיספרה תלמידיו רבי נחמן, ידע רבם למשוך אותם בהכללי קסם, להביאם במצב התרגשות עצומה על ידי מלה אחת נאמרה בשעתה, על ידי תנועה אחת יפה, על ידי אנהה אחת שוברת לב. ואם גם יש בדברי תלמידיו של רבי נחמן הפלגה רבה וגזמאות רבות, כמו בכל ספורי החסידים, אם גם היה בהתיחסותם אל רבם הרבה מהתפארות של מה בכך שיש בכל התיחסות של החסידים לדביהם, דגה אף אם נעזב את כל הספורים המוגזמים עוד ישארן לפנינו הרבה דברים נאמרים לתומם, אשר יעידו על העושר הרוחני הרב שהיה בנפשו של רבי נחמן ועל יכלתו דרב להשתמש באותו העושר הרוחני לעת הצורך. למען הרים על ידו את נפשות תלמידיו, למהרם ולזככם.

ואף גם זאת: ישנן גוזמאות זישנן גוזמאות. הגוזמאות שמשפדים תלמידיו רבי נחמן ע"ד מרם נאמרות בתמימות רבה, בחרדת דקדוש ובהתלהבות עצומה כל כך, עד שבעל כרחו אנו נטים להאמין שהקסם הרוחני של רבם היה גדול לאין שעור.

„כבר נתבאר — מספר תלמידה — מגודל הבושה והיראה שהיתה מנתת על פניו תמיד, אשר לא נראה כזאת. והרב דקדוש מהור"ד ר' נחום ז"ל מספרנו אכיל ראה אותו בימי נעוריו בקהל מצדו וצדו וקצ

ונתבהל מעוצם היראה שהיתה על פניו או ואמר: מה שנאמר „למען תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו“ — זה רואין כחוש אצלנו. (26) ויעניו — מכפר עוד תלמידו — היו מאירות כשמש וכירה ממש. בפרט בשבת קודש היו עיניו מאירות מאד מאד, ופניו היו מאירות ומאדימות מאד בשבת קודש, ומי שלא ראה עצם קדושתו ורשפי שלהבת דבקתו בשבת קודש וסדר הקדוש שלו בליל שבת וסדר השלחן, והנגון שהיה מומר „אתקינו מעודתא“, „אומר בשבחוין“, ואיד שהיה מומר שאר הזמירות „כל מקדש“, מנוהה ושמהה“ ו„אשת דלי“ ו„מעין עולם הבא“, מי שלא ראה זאת לא ראה טוב מעולם. וכל מי שעמד או באותו מעמד היה מעיד שלא יהיה נראה כזאת עד שיבא משה צדקני. ואלו כל הימים היו וכו' אי אפשר לבאר אפס קצתו מעצם הויפי והקדושה הנוראה והיראה העצומה וערובת נעימת הדככות הנפלאה, שהיתה או בענוה ובאמת, אשר לא נראה כזאת בעולם.“ (27)

ועל שיהותיו אומר תלמידו: „האריך בשירות כאלה הרבה מאד בכמה זכמה מיני לשונות של חכמה אמיתית נפלאה ונוראה, אשר כל דבור ודבור היה מתוק מדבש ונפת צופים ונכנס בעומק הלב לכל אחד ואחד. וגם אי אפשר לבאר תמונת הדבור הקדוש והנורא, הנעים והמתוק בתכלית הנעימות שיצא מפיו הקדוש בקדושה וטהרה, באימה ובריאה, שהיה לו כל מין תן שבעולם. כאשר יעידון ויגידון כל מי שזכה לדבר עמו אפילו במילי דעלמא“ (28)

„דא — מספר עוד תלמידו — לא היה רגיל לומר מוסר בפירוש כדרך המוכיחים, אבל — אף על פי כן — כל דבריו וכל שיהותיו היו רק מענין עבודת ד' וכל דבריו היו נגהלי אש ממש ומי שזכה לשמוע דבור מפיו היה (אותו דבור) נכנס בקרבו כאש בוערת ממש. אי אפשר לבאר ולצייר לא בכתב ולא בפה עוצם תבעורת קדושת דבריו שיצא מפיו הקדוש והנורא בקדושה ובטהרה אפילו בשירת דולין ומכל שכן כשהיה מדבר בעבודת ד' או כשהיה אומר ומגלה תורה. היה כל דבור ודבור מאיר ומזהיר באש לודמת רשפי־שלהבת.“ ועל פי רוב היה נרמה לנו — באותו שעה שעמדט לפני הדרת

רבי נחמן מברסלב.

קדשתו הנוראה שבדאי לא יהיה לנו עיד שום בחירה, כי בודאי
בה כרח קדשתו הנוראה להיות כרצון השי"ת" (29)
ומכתבי תלמידו רבי נתן בספר „עלים לתרופה“ מלאים תהלות
ותשבחות להשי"ת על שזכהו לעמוד ולשרת לפני צדיק גדול כזה.
וכשהראגות והיסורים הציקו לרבי נתן מאד, כי הציק לו
איביו ומרדוהו וזכו המתנגדים השונים, כאשר דכאורו מחשבות
ענות ואפלות על ההמאים והקועות וגמת החיים, היה משים אל
לבו: אבל הן זאת לא אוכל לכהן, שוכתי לעמוד לפני הוקן וקדושה
ולשמוע מסו את התורה על הפסוק „אומרה לאלהי בעדתי“.
בשביל תורה זו (30) לכך היה כדאי בעיני רבי נתן לחיות,
לעמל ולהצער כל הימים...

יה

עיקר אמונתו של רבי נחמן הוא, שידע להביא כל דבר ודבר
בשעה הצריכה ולכל איש ואיש לפי מצבו וענינו, תסנת נפשו
זמרתו.

רבי נחמן השב את עצמו לרופא נפשות אמן, ולכן התאמץ לדעת
שורש כל מחלה מוסרית, כללית ופרטית ולהעלות לה אריזה בהסכם
למוני העולם, מצבי חיים, הרגלים, תכונותיהם ומדותיהם.
עם זה דבר קשות, עם זה — רכות, את זה השפל זאת זה
הרים, את זה יצר זאת זה נשק.

בשעה שכל הצדיקים יראים את הגיהנם שלאחר מיתה, היה
רבי נחמן ירא את העולם הזה שהוא גיהנם גמור בעיניו. צריך להציל
את בני האדם, צריך להוציאם מן הגיהנם, צריך להוציאם מן יסורי
העולם...

„דרך האב אך שוין אוצקעטמטען מן דעם עלם“ — אמר
לתלמידו.

וכבר להוציא את בני האדם מן העולם. כלומר מן יסורי
העולם, צריך להוכיח להם, כי לא יבסידו מאמה גם אם יעונו את
העולם הזה, כי אין העולם הזה כדאי בכל המורת שמורחם עליו.

הלל צייטלין.

כי אין לשים לב לכל תביעותיו ודרישותיו, כי יש ויש עולמת אחרים יפים ונשנבים ממנו...

ובשכיל שידע רבי נהמן, כי לא כל הימרים שוים, כי לכל איש ואיש מכאוב מיוחד ויסורים מיוחדים, על כן דבר עם כל איש ואיש במנגון אחר, בדרך אהרת ובהוכחות וראיות ואפסידבור מיוחדים. עיקר שלמתו של הצדיק – אומר רבי נהמן – הוא שיוכל

להיות למעלה ולמטה; שלמי שהוא למעלה ונדמה ברעתו שדוא במדרגה העליונה יראה לו הצדיק את ההיפך. וכן להיפך: מי שהוא למטה מאד במדרגה התחתונה, בחוך הארץ ממש, יראה לו הצדיק שאדרבה היא (השפל) סמוך אל השמיים, וזו השלמות מוכרזת שתהיה להצדיק וכלא זה איננו צדיק כלל, כי צריך להראות למי שהוא בדיוטא התחתונה לגמרי שעדיין הוא סמוך אל די ממש כביכול ולעורר אותו ולגלות לו: די עמך, אל תירא ואל תפחד ואל תחת, כי הוא יתברך עמך ואצריך וקרוב אך ממש, כי מלא כל הארץ כבודו. על כן אפילו אם האדם נופל למקום שטפל והוא בשפל המדרגה ממש, גם משם יכול לרבע עצמו בדי ולשוב אליו יתברך, כי ראוי לו להתוות עצמו ב'ה עצמו, היינו כי זה בעצמו היא התקרבות, מאחד שרואה שהוא רחוק. וכן להיפך: מי שהוא למעלה מאד, צריך (31) הצדיק להראות לו, שהוא (בן-העליוה) רחוק לגמרי מהשמיים: מה המית? מה ידעת? ובמקום אחר – מוסר תלמידו של רבי נהמן את דברי רבו – לכל איש ואיש החושב את עצמו לחוטא ושפל:

„גאט און מיט דיר, בי דיר, נעכגן דיר, שראק דיר ניט, מין לעב קינד, קיין יאיש איז גאר ניט פארהאן“ (32).

ואף גם זאת היה רגיל על לשינו של רבי נהמן תמיד: „און אז מען איז גאר אין בלאַסע שרייט מען אויך, און מען שרייט און מען שרייט...“ (33).

בדברים כאלה היה מרים את השפל בעיני עצמו ומוכיח לו, כי קרוב הוא לדי מאד, וכי עליו להתאמץ מעט ועלה מעלה, מעלה. ואולם יש אשר ראה והנה האדם עדין רחוק מרחק רב מן השלמת וזרא ורשב את עצמו לגדול ונערץ, או אז ראה הוכח.

רבי נחמן מברסלב.

לעצמי להוכיח לו בדברים מעטים וקצרים את כל שפלותי וקטנותי.
פעם אחת בא לפניי איש ודבר עמו בדרך חשיבות: יורנו נא
רבנו את הדרך לעבודת ד'. על זה באה תשובה קצרה של רבי
נחמן: הא אתה תעבוד את ד'...? (34).

בדרך זה התנהג עם כל איש ואיש.

כשראה איש מלא יסורי הגוף גדולים, שאין הוגמתם אמר:
„עם איך אלך בעסקיך אונדער אונן בריה אין גיהנום.“ (35)
בדברים האלה הפך להרגיע את רוחו של האיש הסובל לכל
יפסיד על יסורי הגוף הנוראים, לפי שעל ידיהם ינצל מיסורי הגיהנם
הרעים מהם.

ולתפק: כשראה בן אדם המחכה למות, אשר יחלצנו מכל
צרותיו ובכל זאת ירא אותו, אמר לו: „מה אתה ירא כל כך?
למה אתה היגע מן המיתה? הלא שם עולם נאה ביותר.“ (36)
בכלל אהב רבי נחמן לנטוע בלבות בני אדם את האמונה בעולם
טוב שלא כאן הוא. (37) אמונה באלהים אב לכל וגם אמונה בכח
הרב של האדם עצמו.

היא הוכיח פעם את תלמידו: ואם יש לך אמונה — אין
לך אמונה בעצמך והזכיר מיד את המאמר: „כי מי בו ליום
קצת, מי גרם לצדיקים שיתכבדו שלחנם לעתיד לבא? — קטנות
שהיה בהם עצמם, שלא האמינו בהם בעצמם.“ (38)
כמו כן היה מוכיח את תלמידיו, על שאין להם עזות דקדושה. (39)
שהרי אי אפשר לכבוש את האויב החזק, את הוצר ואת הרע, בלי
עזת עצומה המשכרת זמנות ופיתחת שערים.

10

„אלמלא מלחא לא הוי עלמא יכול למסבל מרירותא“ המאמר
הזה היה רגיל תמיד על שפתי רבי נחמן, ובאמת אין מאמר אשר
יכיל בקצור נמרץ השקפותיו של הצדיק מברסלב כמאמר הזה.
המרירות שבעולם רבה לאין שעור וחכלית. הוצים כלם צער

מהחל ועד כלה. אין לך רגע ורגע בחיים, אשר לא יקרו בו אסונות גדולים ופגעים מבהילים. אין לך רגע ורגע שלא יסבלו בו רוב בני האדם רעב, קוד, מכאב, ביוון, יתמות, בדידות. ומלבד יסורים אלה, שיש להם תכונה הצוננית, יסורים אלה שמלוים את האדם כצל, ישנם יסורים אחרים האחרונים בדרכים באדם, מהתפסים זמו שרשים בו מיום צאתו מרחם אמו ועד רדתו לקבר, הלא הם: היסורים של עצם החיים.

הבקשה התמידית, הרדיפה הנצחית, הצמאן התמידי, ההפזן הנצחי, הרמיזנות הנצחיים וההלמות התמידים, הצער הנצחי והכאב הגדול על החסרונות והתקוות הנכזבות — כל אלה הם עצם תכונתם של החיים, יסורם ועקרם.

היצר הרע — אימר רבי נתמן — דומה למי שהולך בין בני אדם וידו סגורה ואין אדם יודע מה בתוכה, ומרמה ושואל כל אחד: מה אני אהוו? ולכל אחד נדמה שהוא אהוו מה שהוא מתאה ועל כן הכל רצים אחריו, ואחרי כן הוא פותח את ידו — ואין בה כלום. כן היצר הרע מרמה את כל העולם והכל רצים אחריו ומרמה לכל אחד עד שנדמה לו כאלו יש בידו מה שהוא הפך לפי תאוותו, וכשפותח ידו אין בה כלום, כי אין מי שימלא תאוותו" (40).

"כל הקלות שבעולם כלם מן הסרונות הם באים, כי כל אחר ואחר צועק על הסרוננו ואפילו כל השמות שבעולם, כולם הם רק מהמת הסרון שיטמה האדם על החסרון שחמר לו ונתמלא" (41).

התלמידו מכאן את רעיון הצער הכללי כסגנון המקובלים ועם זה יפה ונמרץ מאד:

"עולם הזה, עולם השפל, עולם העשיה, עולם שכל יצורי קדם צריכים לעבור בו ולסבל מה שיסבול ולהתנסות ולהצטרף. כזה עולם המעשה והנסיון חזקא, אשר בכל יום ואפילו בכל רגע ארדיים עליך (על האדם) ואין מקום להנצל מזה" (42).

ומאחר שהצער התמידי הוא עצם יסורם של החיים, אם כן אין כל תקנה לחקן את החיים, להכשירם ולהמינם.

רבי נתן מבבל.

יש רק ענה אחת והיא: להוציאו (את האדם) מן העולם... כלומר להביאו לידי מדרגה כזו עד שלא יתייש ולא ירגיש כלל בצערם של החיים הרגילים; להראות לו אוסקים רחבים אחרים עד שלא יצטער כלל בצערן של אותו האוסק הצר שהוא נתן בו; להרימו לעולמות שכלם טוב ויפי אין קץ.

„זה העולם — כותב תלמידו — צריכים רק לדלג ולקפץ, וכמו שספרתי לכם בשמו ז"ל שהיה מושב את הצדיק שאמר לפני מותו: איבערגעשפרונגען" (43...)

לפיכך שואל תלמידו רבי נתן, את כל אלה האוסרים שהמורה באה לחקן את חי העולם הזה:

„מאחר שהעולם הזה מלא צרות ודאגות ויגון ואנחה (כאשר הם — החוקרים — בעצמם מודים ומרבים להתאריך בענין זה וכנראה בדעש) ואחר כל העמל ויגון ואנחה שכובל האדם בזה העולם, ישוב אל העפר כשנדיה ואחריתו רמה ותולעה ותרווד רקב, אם כן מעיקרא דדינא פרכא: על מה שוא בראת את בני האדם? מה איכפת לי בקיום העולם או בהרבתו והריסתו, מאחר שהעדרו טוב מהיותו?" (44)

יש איפוא רק דבר אחד שכחו להפיג את מרירות החיים והוא: ההוד הרוחני, ההסתכלות התמידית בו, והחיים התמידים בו ורק בו. ואותו האדם שכל מחשבותיו, מגמתיו, שאיפותיו, דבריו ומעשיו הם הגשמתם של הצדדים הרוחניים העליונים, הופעתם וגללים היותר שלמה והיותר אמיתית — זהו מלח דארץ, אותו ה„מלחא", אשר לולא הוא „לא יכול עלמא למוסבל מרירותא"...

מז

ה„מלחא" — הדפי הרוחני, — ישנו בלב כל אדם ואדם, כל הוד וחד לפום שיעוריה דיליה.
בנפשו של כל אדם ואדם, יש מעט דעה, מעט דיון טוב, מעט אהבה, מעט מסירות נפש, מעט שירה, מעט דמיון, מעט

משא נפש, מעט גענעיעם קרושים, מעט אהבת היום ודגשנב, ואולם הכל בצמצום, במדה זעומה, הכל רק גרגרים, רק פרוורים, רק מעט. ואולם האדם העליון או על פי מושגו של רבי נדמן, הצדיק" מקבץ את כל הלקי הויפי והנשגב המפורים בכל רחבי העולם וחוטם מהם הטיבה שלמה, בינה מהם בנין עולם ויהי קדוש ונערץ.

הואה הוא הצדיק איש רע ומשחת, מלא גפית וזדמא, ואולם עיני התדה תוספת באיש ההוא איוו תכונה טובה או שמץ מאיוו תכונה טובה, איוו נמוס טוב, איוו שרמוט יפה בפנים, בתצחוק יפה, מכפ יפה, תנועה יפה, שומע איוו מלה יפה, איוו רעיון יפה; באיש אחר רע וגם הוא רואה נקודות אהרות טובות ויפות; באיש שלישי רע וגם — תכונות אהרות שונות לגמרי; באיש הרביעי — נטיות לשונב ולהטיב; בהמישי — יסורים גדולים המכפרים עונות; בששי — איוו הוד נפשי אשר עוד לא נתגלה, וככה הוא רואה את המיב ואת הדיפי שנרבוואי רכבות בני אדם ואוסף את כל הנשפים לים אחר גדול; אסף את כל הנקודות והקוים והשרוטים הימים ומצייר לו ציור אחר אציל, עולמי.

היה רבי נתמן אמר לתלמידיו: אתם תנו לי רק אכנים וסיד ואני אכנה מהם בנינים נפלאים ונראים... (45)

ובדרך זה שהצדיק הוא לוקה הוא גם משי"ע: באותו האופן שדוא בונה את הניכלים הרוחנים הנהדרים הוא מראם גם לאחרים, באותו האופן שהוא סיפג אל קרבו את כל הדוד שבאנושיות בלה; הוא מוסרנו אהרי כך לאיש איש.

הא כיצד?

לאדר שעלה האדם לידי מדרגת "צדיק" (במובנו של רבי נתמן), כשדוא בא להשפיע על אנשים אחרים או על איוו קבוץ שלם, כהה שלמה, עם שלם וכדומה, הוא מצא בשכלו הוד ובהשקפתו הבהירה אתהם הדברים הטובים שיש במרשים דדם או בקבוצים ההם למרות כל הרע והקעור והגמות שבהם, והוא מעוררם לתמים ולאתו ולהדבק באותו מעט הטוב שיש בהם, להגנו, לפנק, לפתח, לאמצו, להרחיבו ולהגדילו יותר ויותר.

אם אתם הפרטים או הקבוצים אינם רואים בעצמם כל דבר
 מיב והם הושבים שכבר שבועים הם במיש שערי טומאה ואין להם
 כל תקנה לצאת מיון מצולה לרציה, — הוא — הצדיק — מראה להם
 את הטוב וההודו שיש בהם בהעלם גדול, ואז הם מתחילים
 להאמין בכח עצמם, ובכח האמונה שהם מאמינים בעצמם הם
 מתחממים יותר ויותר, והצדיק מצדו עוזר להם בעצותיו המתכמתת,
 פנסיונותיו הרבים, בהדרכות מהדרכות שונות, בהרומות מתרומות
 שונות, עד שהם עולים לאותה המדרגה שבכתם לעלות אליה.

ורבי נחמן מביע את הרעיון הזה במנגן פופי:

יש נגון אחד עולמיניצח, גדול, קדוש ונשגב מאד; בנפש
 מל אחד ואחד מישראל יש חלק קטן מן הנגון ההוא. הצדיק
 אסף את כל חלקי הנגון המפורדים ומפורדים בכל הנשמת ובכל
 ניצוצי הנשמות והוא מנגן את כל הנגון.

כשרוא מנגן את הנגון הקדוש והנצחי ההוא. הוא מעורר את כל
 החלקים, מרנין את כל הלבבות, מעוררם ומקבצם, מרעיש ומחירדם,
 מרמסם ומקדשם, מיפם ומהדרם.

ונפש כי תשמע חלק הנגון הנעלה ההוא השייך לשרשה,
 והתרגשה והשתוממה, והמהרה והתגברה, והתעוררה לדים חדשים, —
 וירדה הנפש כי יכבד עליה רפש התיים וזכרה את הרגעים
 הקדושים ההם, את הנגון הקדוש ההוא ואת המנגן הקדוש ועלחה
 עוד הפעם והיתה למה שהיא.

ובכל עת שנפל הספקות והראגות, הדהורים רעים וזרה
 השתרה מכבירים על לב האדם, צריך הוא למצא אותה הנקודה הטובה
 שיש בלבו בלי שום ספק והחזיק בכל עוז בנקודה הטובה. היא
 לכל ירף ממנה, ולכל ימוש ממנה ולהתחזקם בעיני עצמו וללכת
 מחיל אל חיל, ממדרגה למדרגה, ממרה יפה אתה לדעתה, ממדרגה
 אחת יפה לדעתה.

וזכור האדם כי הנקודה הטובה שבלבו היא חלק השירה העלמית
 הנשגבה, וזא מתמלא היות רוחנית ושמהה מהורה מאין כמות.
 ואם גם הכל לקח מאתי, — כן יהשוב האדם — אם גם רב

בי האד הרע ומגונה, הרפש, הכעור והמאוס, הגה על כל מיני
נשאר בי מעט טוב, קו אחד מצלם האלהים, קול אחד, נעימה
אתה מהנגון הנצח.

לפיכך, "אומרה לאלהי בעודי" ב"עוד" שלי, במה שיש בי,
במה שנשאר בי עדין מהדתנות העליונה ומדת התפארת העליונה.
זה הוא תוכן, "דתורה" של, "אומרה לאלהי בעודי" (46) שהיא
כיתה עם אתה תרדת הקודש שבה נאמרה והמנגינות היפות שנגן
רבי נחמן או נחשבה בעיני רבי נתן תלמידו לאתה מהופעות רוח
הקודש, לאחד הרגעים הרוממים, שבשכילם כל העולם כלו עם כל
העניים שבו כדאי הוא!

על כן כותב רבי נתן לבנו:

..עקר הדרך הוא לידע ולהאמין שהשכיח נמצא בכל מקום ואמילו

בעשר כתרין דמסאבתא" (עלים לתרופה מג)

..בכל הימים - כותב רבי נתן במקום אחר - יש הרחבות
הכלל העולם יש יושר ובכל הימים יש רחמים ובכל הגפולות והירידות
יש הש"י ובכל המחלקות שבעולם בכללות ובפרטיות בכל עיר
יעיר ובין השכנים ובכל בית זבית וכו' וכו' בפולם יש שלום נעלם
זבחימי רע יש טוב וכלל הכל כי מלא כל הארץ כבודו והסוד
הטובי מלא עולם והכל לטובה" (קמג)

..בכל מקום אומר עוד רבי נתן על פי רבו - יש יושר, אפילו
מי שעשה כל העולות אף על פי כן נהכרת שימצא בו איזה
יושר רק שיש חלוק בין בני אדם מתי מתחיל היושר אצלם,
שיש בן אדם שהיושר מתחיל אצלו תכף ויש מי שאין היושר
מתחיל אצלו אלא אחר שעשה עולה ויש שמתארת אצלו תהלות
היושר אחר שעשה כמה "עולות" ויש - אחר עולות רבות, אבל
אף על פי כן ימצא גם בו איזה יושר רק שהוא מאוחר הרבה...

י

ערכי של האדם העליון, או ה"צדיק" עמי משגו של רבי

נתמן, היא איפוא גדול ונשגב מאד, לא רק כשהוא לעצמו, בתור יצר יפה ונשגב בפנימיותו, כי אם גם בתור גואל האנושיות, כלומר בתור נותן חן החיים לכל האנשים הקטנים הגמקים בעונם, באומותם, בשמלותם ובקטנותם.

הצדיק הוא שירת העולם, מנגינת היקום, הודו, ויו ויהרהר, גדל וטובו.

„כמו שבנשמות, למראה עיני האדם, אין רואין שום שנוי כדמדת ותמונה בין ארץ ישראל לשאר ארצות ואעפ"כ היא נארץ ישראל קדושה מאד מאד בתכלית הקדושה עצומה ונוראה מאד, כמו כן הצדיק לערך שאר העולם, אין ביניהם שום הפרש בנשמות למראה עיני בשר והם דומים בדמותם וצלמם וכל תנועותיהם לשאר בני אדם ואעפ"כ באמת לאמתו הם מופרשים ומובדלים לגמרי מכל שאר בני אדם“ (47).

„כמד שהשמש שהיא גדולה כמה אלפים פעמים מכל שטח הארץ והיא בעצמה מאירה בשוה תמיד בתחילת היום ובאמצע יום רק המניעה היא מהמת הארץ המפסקת בין בני אדם ובין השמש על כן אין הארץ מתפשט כ"כ בתחלת היום רק מקצת, מקצת עד שנתפשט על הארץ, אף שהארץ היא קטנה מאד נגד שטח השמש, אף על פי כן מהמת שבני אדם סמיכים לה ביותר ע"כ היא מפסקת מלאאות ארץ הגדול של השמש והיא כמשל המטבע הקטנה, יהויק אותה כנגד עיניו וכסמוך להם ממש או ימנע על ידי זה מלאאות הר גדול כמו כן מטש אור הצדיק האמת“ (48).

וכשם שהשמש מאיר לעולם כל אף על פי שלא הכל רואים את אורו, כן הצדיק מיטיב לעולם, כלו, מחוקו ומעמידו, ניתן לו תפקיד טובה ואתרית טובה.

„כי כל הדברים — אמר דני נחמן — הם על הארץ כמו שאנו רואים בתוש שהכל גדל מן הארץ וכל הדברים והבריות מונחים על הארץ ואי אפשר להם שיפסקו ויתרחקו מן הארץ אם לא ע"י כח המכריח, והיינו שיש מי שמכריח הרבר וטוטל ממקומו מהארץ

הלל צייטלין.

המדרכו ממנה, וכפי כח המכריח כן נותרת מן הארץ, ואח"כ כשנפסק כוח של המכריח החזר הדבר ונופל על הארץ, כי הארץ יש לה כח המושך וממשכת כל הדברים לעצמה, וע"כ כשנפסק כח המכריח והחזר הדבר ונופל למטה, לארץ, כמו כן הצדיק הוא בבהינת עפר (ארץ), כי הצדיק הוא יסוד עולם (כמו שנאמר: וצדיק יסוד עולם) וכל הדברים עומדים עליו ויש לו כההמושך להמשיך כל הדברים אלה, כי זה הצדיק הוא רק יהודי בעולם שהוא יסוד עולם, שכל הדברים נמשכים ממנו ואפילו כל הצדיקים הם רק ענפים ממנו כי"א לפי בהינתו, יש שהוא בבהינת ענף ממנו ויש שהוא בבהינת ענף מן הענף" (49).

הצדיק של רבי נחמן הוא לא רק דו היים רודגיים שלמים יזיפים, כי אם הוא מנהיג הדור, יודע מהסוד ומשאלותיו, צרכיו והצניו: מנחותיו ונמצותיו. הוא עושה את כל מה שהוא חושב לנהיך לעשות בהיות לפני עיני רוחו תמיד צערם של בני אדם. „בכל צדיק אמתי יש בו התגלות משיח ואע"פ שאין בו התגלות משיח יש בו מדה של משיח שהוא בהינת משה, היינו שהוא עניו מאד וכו' יודע שפלותו באמת והשיבות ונחלת ישראל עד שמיסר נפשו ודעותו בעד ישראל וכל זה זכה ע"י שעושה תשובה שלמה כי"ב עד שנרדה הרע לגמרי ונעשה כלו טוב, שזה גם כן בהינת משה"משיח" (50).

„כל צדיק החזר הוא בודי משה"משיח וכשמהדש בתורה הוא ככרונת „רוח אלהים" דא רוחו של משיח „מרחפת על פני המים" שהוא התורה; וכמו שמשיה סביל מרעין עבור כל ישראל לכפר עליהם (כמ"ש והוא מתולל מפשעונו) כמו כן כל צדיק החזר הוא סביל יסורים בשביל כלל ישראל להקל מעליהם" (51).

וכאן נתן רבי נחמן מקום לחולקים עליו. לכתוב עליו מחרות ולדבר בו סרה כהאשימם אותו, כי נוטל דוא גדולה לעצמו יותר מדאי א' כי הושב הוא את עצמו לצדיק יחד בדורו ויש שהאשימוהו גם במשיחות, כלומר שהוא הושב את עצמו למשיח. לנאל צדק. ואולם מה דלדידתו הזה מומא לדידן לא לא דהא מומא. רבי נחמן

רבי נחמן מברסלב.

היה האחד והמיוחד בין תלמידי הבעש"ט שהשב מהשבות לא רק על קדשא בריך הוא וישראל ואוריתא כי אם על האנושיות כלה, גרלה, תקותה, עברה, עתידתיה.

הרבה מתשבות היה לו לרבי נחמן בעיני זה שגלם רק כרמו לתלמידו, והם לא הבינו כלל לאן הדברים נוטים או כי הבינם על פי דרכם ועל פי השקפותיהם הצרות והמוגבלות.

ובאהבתו העזה ובהמלתו הרבה השב רבי נחמן כי היום אשר בו „לא ישא גוי אל גוי תרכי“ לא ירחק חוק.

הרבה הרבה משיחתיו, דבוריו, תורתיו והזוניתו מוכנים על ציר התקפה הזאת כמו, למשל:

„אוי, כשזוכין לשלום הכללי, אוי יתבטל כל המשא ומתן מן העולם, כי כל המשא ומתן שבעולם הוא מהעדר השלום, כי אי אפשר שיהיה רצון המוכר והקונה שזה, שזה ירצה לקנות זה רוצה למכור ואם היה רצונם שזה לא היה אפשר לשום משא ומתן וכדומה, אבל לעתיד לבא שיהיה השלום המופלא בעולם, כמו שנאמר: וגר זאב עם כבש) אוי יתבטל המשא ומתן“ (62).

כל המלחמות והמריבות, התגרות והקטנות באות, לפי דעת רבי נחמן, מהסרון הדעת, ולפיכך צריך להרחיב את הדעת בעולם, כלומר דעת האלהים, דעת הוסי המוחלט והטהור המוחלט ואי יתרוממו בני האדם ויתעלו וימי המשיח בוא יבואו.

ואולם הלא יש רשות לבעל הדין לטעון: הלא כבר נבאר נביאים, הווי ההזוי ושרו המשוררים; זה אלפי שנים שמדברים וכותבים, משיפים ומשפיעים ומתאמצים בכל מיני ההתאמצות שבעולם להרבות הדעת בעולם ועדיין עולם כמנהגו עדין, ויושבים שקלקל עדיין מקלקלים ועומדים?

תשובת רבי נחמן על זה הוא: אף על פי שכל אלה המחשבות הגדולות והשאומות של הנביאים וההזויים לא נכנסו עמוק עמוק בלב האדם, עדיין לא היה לעצם מעצמו וכשר מבשרו, ככל זאת יש גם להן איזה מקום כמורו, עוד לא נכנסו בעומק, ואולם מרהפות הן ממעל ושואפות לכנס לתוך; וכל מה שיהרגו דימים הן מתעמקות

עד שלבסוף תבצרנה להן מקום בלב האדם.
 רבי נחמן מביע את הרעיון הזה על פי דרכו, על פי סגנון המקובלים
 כל העולמות העליונים והתחתונים מלאים אורות אלהיים פנימיים
 ואורות אלהיים אחרים מקיפים אותם. ושני מיני אורות אלו — אורות
 פנימיים ואורות מקיפים — מאירים בכל דבר שבעולם. ישנן העות
 אלהות שהן בתוך תוכה של האנושיות וישנן — שהן מקיפות מרחיק-
 ואלם מן האור המקיף נעשה תמיד, כרבות מיני ההשתלשלות, אור
 פנימי. וככה נעשים מן האורות המקיפים את האנושיות סוף סוף
 אורות פנימיים. או אז מתחדשים אורות אלהיים אחרים מקיפים וסוף
 גם הם נעשים פנימיים, ומתחדשים מקיפים אחרים וככה עד סוף
 העולם אם כן איפוא הרעות והתיוונות של עתה, השאיפות ליופי,
 לקדושה ולטהרה, לאהבה כללית, לשלום כללי, ולהשתלמות
 כללית, אלה הרעות והשאיפות שעתה הן רק מקיפות את האנושיות,
 סוף סוף תמלאנה את האנושיות, ושאיפות אחרות יותר נשגבות
 תתחדשנה, שהן תהיינה בבחינת מקיף עידן ועידנים עד שסוף סוף
 תהיינה גם הן לקנין פנימי של האנושיות וככה עד לאין קץ.
 אולם כמאמין פשוט מצד אהר רבי נחמן אומר, שגם כימות
 המשיח לא ישוה ישראל לאומות העולם: גם אז יהיה מקום למדרגות
 ובהינות. אומות העולם יעבדו את ה' כמו שעובדים איתו בני ישראל
 תמימים ויטרים עתה, ואלם ישראל יתעלה ויתגדל עד לשמי
 מרמים 158.

„כל מה שהמשיח יעשה מצבות לישראל גם אני יכול לעשות —
 אמר רבי נחמן — רק שהחלק הוא, שמשיה יגזור אומר ויקום,
 אבל אני איני יכול לגזור עדיין“ 64
 „אומות העולם כלם — אמר עוד רבי נחמן — אני יכול להתוויר
 למצבם ולהוליכם סמוך לרת ישראל“ 65.
 שונה היא העקפתו של רבי נחמן מן ההשקפה התיאולוגית
 הרגילה. לפי השקפתו העולם הולך ומשתלם, הולך ומתברר, וימי
 המשיח הם רק שלמות רוחנית יותר גדולה.
 כשהתאינו לפני על צוק העתים אמר: „אדרבה, דער איינערש-

רבי נתמן מברסלב.

אמר פיהרר הינט שיענער די העלט" (56).

נגד ההשקפה התיאולוגית הרגילה הוא גם מאמרו:

„העולם טובים, שכשכבא משיח לא ימותו, לא כן הוא, אפילו

משיח בעצמו גם הוא ימות!" (57).

ימות המשיח הם רק המדרגה היותר נעלה בהתפתחות

האנושיות ובתקופת העולם.

„לא כמדת בשר ודם מדת הקדוש ברוך הוא – אמר רבי נתמן –

כי האדם כשיעשה לעצמו מלבוש, או בתחלה כשהוא חדש הוא

חשוב אצלו יותר, ואחר כך כל מה שמתישן המלבוש הוא מתקלקל

וחשיבותו מתמעטת, אבל הקדוש ברוך הוא ברא, את העולם ובתחלה

זיה העולם מקולקל ואחר כך בכל פעם ופעם נתתן העולם ונחשב

העולם אצלו יותר, כי אח"כ בא אברהם, יצחק, ויעקב ואחר כך משה

רבע ע"ה וכו' וכן בכל פעם באים צדיקים ומתקנים את העולם יותר

יותר ואחר כך – בסוף – יבוא משיח ואז יהיה גמר תיקון העולם" (58).

הישיבים שבכוא משיח יקרו מקרים הצוניים מרע"ש, ובאמת

תהי אז רק מהפכה פנימית נראה, „כל אחד ואחד ישליך את המשא

שלו. לא כמו שאכזרים, שככוא משיח יהיה עולם אחר משל

עכשיו, רק כל אחד ואחד יתביש משמות מעשיו..." (59)

י"ח

השאיפה להיות צדיק, גדול הדור לזאת את רבי נתמן מימי

ילדותו. עודנו ילד בן שש שנים (הוא נולד במצובעו בשנת תקל"ב).

וכבר חלם על דבר השגות גדולות ומחדגות גבוהות ונעלזת בעבודת

ה' וכאחד החסידים הגדולים, אבל והמשיך עליו קדושת שבת והתחבא

בתוך „עמוד אחד של אחד החסידים הגדולים לשמוע שירתו ונגונו

ובכיו בעת קריאת „שיר השירים". החסיד הרבה בני זהילד הקטן

שפך נפשו לפני ד' והככה בדמעות שליש עד שנפחו עיניו."

בשבתו לפני רבו בימי קטנותו היה רוצה תמיד לקיים „שירתי

ד' לנגדי תמיד", והיה מתנוגע לצורך נגד עינו שם היתה, ומתמת

הלל צייטלין.

שהיתה מחשבתו פרודה בזה לא היה יודע מה שלומד והיה רבי כעס עליו מאוד".

ואולם כנודל יראתו כן גדלה גם התמתו ו,היה משלם להמלמד מכיני ג' גדולים בעד כל דף גמרא שהיה לומד עמו מלבד השכר למד שהיה אביו משלם להמלמד, וכל בשביל שירבה המלמד ללמד.

ככה למד כל הש"ס והפוסקים, תניך ועין יעקב, ספרי הוהר ותקונים וכל כתבי האר"י, מלבד דמון ספרי מוסר והיה יודע את כלם - על פי עדה תלמידיו - בעל פה.

ואולם מיראו גם בהיותו ילד את הכבוד והפרסום והמניות השונות והכחכות בהם ומלות אותם, היה לומד מה שלומד ועושה מה שעושה בהסתר גדול ובהצנע לכת, ובצאתו לחוץ היה מנהגו כמנהג כל ילד. אחד ממנהגיו היה, שהיה לוקח מטבעות גדולות ומחליפן על מטבעות קטנות ונכנס לבית הכנסת בהצנע דרך החלון וכוצא, והיה לוקח עמו את הספר, "שערי ציון" ואמר ה"לשם יודר" של המצות ומשליך מטבע אתה לתוך הקופסא של "מתן כסתר" ומסיד דעת ממעשהו זה והוזר ומשליך מטבע אתה בכונת ויהודים חדשים עד שהיה משליך אחד, אחד את כל המטבעות שבידו, ובכל פעם כמינה חדשה והתעוררות הרשה.

לפעמים לא רתקות היה שוהה בלילה על קבר זקנו הבע"ש, ומשם היה רץ למקוה לטבול, וכמעשהו בימי הקיץ כן גם מעשהו בימי חורף, ולא עוד אלא שכבר לטבול דוקא במקוה שעמדה בחוץ, וכשהיה בא לביתו והתקף את ראשו לא עלה על דעת איש שהוא שכל בחורף בלילה, כי השכו שמעשי ילדות הוא עושה.

והיה רגיל למצא לו איזה מקום בודד והיה שדפך שם את שיוז לפני ד' בלשון יהודית המדוברת, והיה מרצה ומפייס אותו י"ת ומבקש ומתהגן לפניו בכמה וכמה מיני טענות ואמתלאות, שראוי לו י"ת שיקרבו לעבודתו והיה רגיל בזה מאד והיה מכלה ימים ושנים בזה; גם היה מסתיר עצמו על גבי בית אביו תחת הגג כמחיצה של קנים שמתחיקים שם תכן ומספא והיה אומר תהלים והיה מתפלל

רבי נחמן מברסלב.

בלחש להשיי שיוכחו לקרבו אליו.
והכלל שכל מיני בקשות שבעולם שנמצאו באיזה ספר שיהיה,
הכל באשר לכל, לא היו שום תחנה ובקשה שלא אמרה —
גם היה רגיל לפעמים לאמר בתהלים רק הפסיקים המדברים מתחנות
ובקשות תצנקה להשיי, והשאר לא היה אומר.

וכמה פעמים היה מדבר לפני השיי דברי תחנות ובקשות מלבו
ונודמו לו בתוך דבור טענות ימות התפלות נכונות ומסודרות והושבו
בעיניו, והיה כותבן אצלו לזכרון למען יהיה רגיל בהן, ובכלל היה
רגיל לדבר בינו לבין קונו הרבה מאד מאד ועיקר תפלתו היה:
שיוכח להתקרב להשיי —

ואף על פי כן נדמה לו תמיד שאין מסתכלין בו כלל, אדרבה,
נדמה לו שמתריקין אותו מעבודתו ית' בכל מיני הדחקות וכאלו
אין רצוין בו כלל וכלל, כי היה רואה שחולפין ועוברין כמה וכמה ימים
ושנים ועדיין הוא רחוק מהשם ולא זכה עדיין לשום התקרבות ואף
על פי כן.. היה מחוק עצמו מאד ולא הניח את מקומו ויש שהלשה
דעתו מחמת שראה שהוא מתפלל ומעתיר ומפציר כל כך שיתקרב
לעבודת השיי ואין מסתכלין בו כלל ולא היה מדבר עוד כל כך
בינו לבין קונו איזה ימים, אחר כך נזכר בעצמו והתביש בעצמו על
שהדרג אחר מחתיו ית', כי באמת בודאי השיי הגון ורחם ובודאי
הוא רוצה לקרבו וחור ונתחוק בדעתי להתחיל שוב להעתיר ולדבר
לפני השיי וכן היה כמה פעמים.

כל דבר ודבר שעשה הכל היה בניגעה גדולה וככה גדול
ובמסירות נפש והיו לו עליית זיירות אלפים ורבבות והיה קשה
זכור עליו מאד להתחיל בעבודת ד', והיה רגיל להתחיל לעסוק בעבודת
ד' איזה ימים ואחר כך נפל ממדרגתו, וחור והתחיל — ונפל, וכן
היה כמה וכמה פעמים, עד שגמר בדעתו: לא אנית את עבודת
ד' אף על פי שיש לי ירידה לפעמים —

והיה רגיל להתחיל בכל פעם מהדש, דהיינו כשנפל ממדרגתו
לא היה מתאוש בשביל זה רק אמר שיתחיל מהדש, והיו לו כמה
וכמה התחלות ביום אחד, דהיינו שגם ביום אחד נפל כמה פעמים

מסדרנתו והיה מתהלל מחדש".

והיה מקבל על עצמו עבודות גדולות מאד, תעניתים לאין שעור וסגופים נוראים, גלגול שלג וכדצא בהם, וכאשר נלאה מנשוא את על העבודה היה הושב שאין לו רק יום זה לכד ולא הסתכל על יום המתרת ועל זמן שלהבא כלל, וכשנמר העבודה של יום זה, אוי בדם המתרת חזר וקבל עליו את העבודה של אותו יום המתרת וכן נהג תמיד שלא היה לפניו אלא אותו יום בלבד" (60).
בביאו לשרש אתר כל מדה רעה ולהכניע את התאוות היה בודר לו כפעם בפעם רעה אחת או תאוה אחת והיה נלהם עמה רק עמה והיצר (בלשון תלמידיו) : (הבעל דבר) היה מתרצה, שיכניע (ושישבר) את כל התאוות רק לא את התאוה הזאת, ואולם הוא היה אומר אל יצור: אדרכה מניה אני לך את יתר התאוות, ואולם אותה אכניע, יהי מה, וכן הכניע לאט לאט את כל תאוותיו וצרף את מדותיו בתכלית הצרופ והזקוק.

בהיותו בבית תותנו בכפר אוסאמין סמוך לעדה קטנה מצ-
חוצערצוקא (פלך פודוליה) שם נתעשר עולמו הפנימי, ביתוד בשבתו בבית אבותיו היה מרצא לו מקום סתר בסנת הגג. ואולם באחד הכפרים הבחזכים בין שדות המד והרים וגבעות, מעינים ונהלים מצא לו מקומת אהרים להתבודדות. כאן מצא לו דמיונו הנשגב טר נרחב לצדריו וחוינותיו, ושירתו הפנימית — מקום יפה ונבחר להשתפכות הנפש והמית'לב.

אניה קטנה היתה לו שהיה שט בה לכדו בנהר הסמוך להכפר, עד שהיה מגיע לו לאיזה מקום רחוק יפה שהושב בעיניו להתבודד שמה.

וסיוב היה בכל עת מצוא את כל היערים והכפרים הסמוכים לכפר והיה שויף שיה לפני ה' עם שיה השדה.

והר נבזה אחד היה לו, שהיה הכיב עליו ביותר, מפני ששם היה לו מקום סתר ומחבא, המוכשר מאד להתבודדות.

וכל השדות והיערים נדמו לו כרעים וידידים אהבים, ובגעעעים רבים זכר אחר כמה שנים את המקומות היפים תחת שמי ה' החפשים.

רבי נחמן מברסלב.

שכל כך טוב היה לשוה בהן ולשאת רנה ותפלה.
ואחר עבוד שנים רבות עבר עם אחד מתלמידיו דרך אותם
השדות והיערים ואמר לו: מה טוב היה שבתאי פה, בכל סמיעה
וסמיעה הרגשתי מעם גן עדן. וכשתיתי מתבודד כאיזה מקום,
ביער או בשדה, כשתורתי משם היה העולם הרש בעיני ונדמה
לי כאלו הוא עולם אחר. (61)

בשביל תגרה קטנה שנפלה בימי ובין חמותו (כי לקחה לעצמה
את הדרה התבודדות שהיה לו), התישב בעירה מעדעדיעצקא, ומני
או התאסף אליו אנשים רבים שהיו שותים בצמא את דבריו, נכספים
ובטלים אליו, מתאמצים ללכת בדרכיו ומפיצים תורתו ברבים.
מני או נתפרסם שם בתור אחד הצדיקים הגדולים ורבים נהרו
אליו, ואולם רבי נחמן היה מנציחם של הצדיקים הנודדים. עפ"י תכונתו
היה רבי נחמן דומה בפרטים רבים לרבי ליב שרהים.

„בימי נעוריו — מספרים תלמידיו — נעת שעסק בעבודתו צייר
בדעתו שאיננו רוצה להיות מפורסם בשום אופן והיו לו כמה מחשבות
בענין זה איך שיעלים עצמו מן העולם ומהיכן תהיה פרנסתו, ולפעמים
היו לו מחשבות שיהווה על הפתחים ואיש לא ידע ממנו“ (62)
„אמר לאחד מתלמידיו שעולה על דעתו לנסוע עם ביתו למרחקים
ולחיות שם כהעלם גדול מכל העולם; ללכת לשוק, להסתכל בעולם
וללעג לו“ (63).

„לפעמים צדיק האמתי — אמר רבי נחמן — הוא איש ששום
משם (פראָסטאָק), שמתנהג עצמו כדרכי הפשמות, אינו מגלה שום
תורה ועוסק בשיחת הולין וכיוצא“ (63)
„כשהצדיק הוא פראָסטאָק הוא מקבל מאוצר מתנת-הגם“, הצדיק
הגדול מוכרח לירד ולפיל לתוך פשיטת, כי עיניו היא מהיה את כל
הפשטים ואפילו אומות העולם“ (64)

התפץ להיות צדיק נסתר היה משאת נפש רבי נחמן כל הימים,
ואולם המחשבה, כי בהיותו למפורסם יפעל וישפיע הרבה יותר וגם
מחשבות שונות על דבר הכבוד וההודו החיצוני הכרחוהו ללבוש
אצטלא דרבנן.

הלל צייטלין.

כי רבי נהמן לא התמקם במעשים ארעיים ובהשפעה ארעית, כי אם חשב להשיע על כל בני הגולה (ונכמהבא הלכ: גם על עמים אחרים) ובשביל זה היו נהוצים לו הכבוד והפרסום, הגדולה והתפארת ובשביל זה עשה מעשים רבים שהכניסו את לבות יתר הצדיקים. היה רבי נהמן אומר: „הבע"ש ז"ל וכמה צדיקים עשו ותקנו בעולם מה שתקנו, ולאחר כך כשנפטרו ונסתלקו נספק הדבר, על כן צריך לעשות דבר שיהיה לו קיום לעד“ (65).

„כי הכבוד – אומר רבי נהמן במקום אחר – הוא אם כל הו ודוא שורש כל הנפשות, וכשהנפש מסתלקת היא מסתלקת אל הכבוד, שהיא שרשה בכחזנת כבוד ה“ (66).

„הצדיק צריך שיהיה מלכוש בכבוד, כי ע"ז הוא נחשב בעיני בני אדם ויוכל לקרב אותם לעבודת הש"י, ואם לא יהיה מלכוש בכבוד לא יהיה נחשב בעיני אדם“ (67).

„דע שיש שביל התורה, שיש בהם התבוננות גדולה מאד שאי אפשר לטוא להתבוננות זו כי אם על ידי עשירות, כמו שבשמי אריתא. אם אין קמח אין תורה“ כמו כן להתבוננות זו שהיא גדולה מאד צריך שיהיה לו (לאדם) עשירות גדולה מאד, שיהיה לו הון רב ולא תחסר כל בה, כי צריך כל הון דעלמא להתבוננות הזאת“ (68).

מצד אחד ההסך להזר על הפתחים, להיות שפל ונבזה בעיני כל, ומצד אחר מהשבה על דבר כל הון דעלמא....

זככה גם בעודנו בעיר דקמנה מעדויעדעזחקא היה רבי נהמן תועה ומבקש ומתהפק מן הקצה אל הקצה עד שהרגיש פעם אחת מה הסר

ביום אחד בהיר נקבע כדעתו שעליו לנסוע לארץ ישראל.

ויסע.

הערות

- 1) ה"י מה"רן ח"ב א"ת ו' 2) לקושי הלכות. 3) לקושי מה"רן תנינא סימן ק"מ, 4) שם סימן ק"ב. 5) ה"י מה"רן. 6) שם. 7) גרסא בספר מיוחד בשם „עלים לתרופה". 8) מדרש פנהם. 9) שבח מה"רן. 10) רבי נתן מספר במכתבו שהיה לו לרבי נתן, שיה ושיג עם ה"קל"עולם", כלומר עם משכילים שונים. 11) מדרש פנהם. 12) מגיד שידות דף נ' ע"ב. 13) לקושי תנינא דף ו' אות ו'. 14) מגיד שידות כ"ב, ה"י מה"רן דף ה' אות כ"ב. 15) שם א' 16) לקושי תנינא ס"י ק"ב. 17) לקושי מה"רן דף ע"ה ע"ב. 18) שם דף ע"ט. 19) לקושי הלכות. 20) „עיקר האמונה הוא רק במקום שהשכל נפסק ואינו מכין הדבר שם צריכין אמונה, וכשאין (האדם) מכין את הדבר בשכלו או נשארת רק בהינתן המדמה נמצא שעיקר האמונה הוא בכוחות המדמה" (לקושי עצות, אמת ואמונה את י"ו). 21) עפ"י תלמוד של רבי נתן בלקושי הלכות שלו. 22) כשהמדמה אינו מבורר ומתקן על ידי זה בא לאמונת טובות שהן עיקר וזהמת הנחש. ועיקר בירור המדמה ותיוקן האמונה הוא על-ידי צדיקי אמת שיש להם בהינתן רוח הקודש, רוח נבואה" (לקושי עצות שם). 23) מגיד שידות הרשה, תר"ט דף ל"ה ע"ב. 24) שם 25) שם. 26) מגיד שידות מ"ג ע"ב. 27) שם, 28) שם דף נ' ע"א. 29) שם ל"ז ע"א. 30) חכמה ימאר כמה שיבא. 31) לקושי תנינא ל"א ע"ב ס"י ס"ז. 32) מביא פעמים רבות בס' „עלים לתרופה". 33) מגיד שידות ל"ד ע"ב ומכתבי רבי נתן נאמר ונשנה הרבה פעמים. 34) מגיד שידות. 35) תימוה"רן.

(36) „פעם אחת — מספרים תלמידיו — עמדנו לפניו ביום א'
 אחר שבת נהגו תקטי"ש והולינו מת לפני חלונת ביתו והיו הולכין
 אחריו זוכיין ומספידין, כדרך העולם, ענה (ר"י) ואמר: מסתמא
 שחוק המת בלבו על שבוכין אחריו, שהרי הוא כאלו אמרים לו:
 'אמגדה חאלכטו נאך פערשארצט געווארען אויף דער העלט...' (חיי
 מה"רן 37) עיין מגיד שיהיה ל"ש ע"א. (38) שם, (39) מעגלי צדק
 ב' ע"ב. (40) ממעשה בו' בעטלירס, השהה לזה את הרעיון היסודי
 של שיטת שהמהוויר על דבר הצער שהוא בהיותו זה עומג
 שאינו אלא בשליל ה... (41) עלים לתרופה. (42) שם מכתב ר"ד.
 (43) לקישי הלכות, הלכות נזקין הי"ד, אות י"ז, י"ט.
 (44) חיי מה"רן. (45) בלקישי מה"רן, ואנכי צרפתי לה דברים
 אחרים מתורות אחרות שב„לקישי" הראשון ולקישי הניגא. (46) לקישי
 עצות, אות צדיק. (47) שם. (48) לקישי מה"רן פ"ת ע"א. (49) לקישי
 עצות, אות צדיק. (500) שם, (51) שם. (52) לקישי מה"רן דף ב' ע"א.
 (53) עיין היטב לקישי מה"רן תורות „רבי יונתן משתעי ובהעלותך את
 הנחת". (54) חיי מה"רן. (55) שם. (56) מגיד שיהיה נ"ח ע"ב.
 (57) חיי מה"רן. (58) מגיד שיהיה נ"ח ע"ב. (59) חיי מה"רן. (60) כל
 כל אלה הרברים לקישי מ„שכחי הר"ן" וחיי מה"רן. (61) על פי חיי
 מה"רן. (62) שם. (63) לקישי מה"רן ל"ה. (64) שם ל"ז. (65) חיי
 מה"רן. (66) לקישי מה"רן דף פ"ד ע"ב. (67) לקישי עצות, אות בגדים.
 (68) לקישי מה"רן.

